

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Redos Stankevičienės,

Teisė MAN ® studijų modelio,

V kurso, privatinės teisės: civilinės ir

verslo teisės studijų šakos studentės

Magistro darbas

Profesinės civilinės atsakomybės prigimtis ir taikymo problematika

**The Nature of Professional Civil Liability and Problematics of its
Application**

Vadovė: doc. dr. Danguolė Bublienė

Recenzentas: doc. dr., LL.M, MCIARB Deividas Soloveičik

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama profesinės civilinės atsakomybės prigimtis ir jos taikymo problematika. Tyrimo tikslas – išanalizuoti profesinės civilinės atsakomybės prigimtį ir atsakomybės taikymą per profesinės civilinės atsakomybės reglamentavimą bei aiškinimą Lietuvos ir užsienio doktrinoje bei per rūpestingumo pareigos, kaip būtino kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento profesinėje civilinėje atsakomybėje, problematikos atskleidimą Lietuvos teismų praktikoje.

Pagrindiniai žodžiai: profesinė civilinė atsakomybė, gydytojų atsakomybė, advokatų atsakomybė, notarų atsakomybė, rūpestingumo pareiga, rūpestingumo standartas, profesinės klaidos, profesinis aplaidumas, protingas ir rūpestingas žmogus.

This work analyzes the nature of professional civil liability and problematics of its application. The purpose of the research is to analyze the nature of professional civil liability and the application of liability through the regulation and interpretation of professional civil liability in Lithuanian and foreign doctrine and through the disclosure of the issues of the duty of care as a necessary element of fault and unlawful actions in professional civil liability in the Lithuanian case law.

Keywords: professional civil liability, liability of doctors, liability of lawyers, liability of notaries, duty of care, standard of care, professional malpractice, professional negligence, reasonable person.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. PROFESINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRIGIMTIS IR JOS PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	4
2. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS IR RŪPESTINGUMO PAREIGA PROFESINĖJE CIVILINĖJE ATSAKOMYBĖJE.....	9
3. RŪPESTINGUMO PAREIGOS, KAIP PRIVALOMOJO KALTĖS IR NETEISĖTŲ VEIKSMŲ ELEMENTO, TAIKymo PROFESINĖJE CIVILINĖJE ATSAKOMYBĖJE PROBLEMATIKA	
3.1. Rūpestingumo pareiga sveikatos priežiūros srityje.....	15
3.2. Rūpestingumo pareiga advokatų veikloje.....	24
3.3. Rūpestingumo pareiga notarų veikloje.....	32
IŠVADOS.....	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	45
SANTRAUKA.....	51
SUMMARY.....	52

Ižanga

Kiekvienas iš mūsų turi bendro pobūdžio pareigą – elgtis atidžiai ir rūpestingai, kad savo veiksmais nesukeltų kitiems asmenims žalos. Visgi, kai kuriems visuomenės atstovams yra privaloma ne tik bendro pobūdžio pareiga. Tam tikrų profesijų atstovams tokiems kaip advokatai, gydytojai, antstoliai, notarai, projektuotojai ir kt. yra taikomi daug griežtesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai. Šie asmenys yra savo srities profesionalai, privalantys atitikti ir specialius išsilavinimo, ir kvalifikacijos reikalavimus, todėl jų veikla vadinama profesine veikla. Sociologijoje profesija pačia bendriausia prasme apibrėžiama kaip veikla, kuriai būdingi specialūs gebėjimai, savarankiškas mąstymas ir atsakomybės prieš klientus bei visuomenę prisiėmimas laikantis nusistatytų veiklos principų (Didžiulis, 2019 cituota Laster, 2009, p. 69). Kadangi profesinėje veikloje net mažiausia klaida gali sukelti didesnę nei įprastai žalą, profesionalams taikoma atsakomybė vadinama profesine atsakomybe, kuri pasižymi savo išskirtinumu ir bendrąja, ir kiekvienos profesijos prasme.

Profesinės civilinės atsakomybės tyrimo aktualumą galima pagrįsti šios srities naujumu. Profesinė civilinė atsakomybė notarams Lietuvos teismų praktikoje pradėta taikyti nuo 1999 metų, gydytojams – nuo 2001 metų, o visų kitų profesijų atstovams dar vėliau. Todėl galima drąsiai teigti, kad Lietuvos teismų praktika šioje srityje dar tik formuojasi, ypač atkreipiant dėmesį į nuo 2020 metų įsigaliojusius teisinio reguliavimo pokyčius sveikatos apsaugos srityje, kurie tiesiogiai įtakojo gydytojų profesinės atsakomybės taikymą.

Šio darbo tikslas išanalizuoti profesinės civilinės atsakomybės prigimtį ir atsakomybės taikymą per profesinės civilinės atsakomybės reglamentavimą bei aiškinimą Lietuvos ir užsienio doktrinoje bei per rūpestingumo pareigos, kaip būtino kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento profesinėje civilinėje atsakomybėje, problematikos atskleidimą Lietuvos teismų praktikoje.

Darbo uždaviniai:

- Atskleisti profesinės civilinės atsakomybės prigimtį ir jos probleminius aspektus;
- Apžvelgti bendrosios civilinės atsakomybės sąlygas;
- Išsiaiškinti rūpestingumo pareigos reikšmingumą profesinėje civilinėje atsakomybėje;

- Išanalizuoti rūpestingumo pareigos, kaip privalomo kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento, taikymo profesinėje civilinėje atsakomybėje problematiką, konkrečiai:
 - Sveikatos priežiūros srityje;
 - Advokatų veikloje;
 - Notarų veikloje.

Taigi šio darbo objektas – profesinės civilinės atsakomybės prigimtis ir rūpestingumo pareigos, kaip privalomo kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento, taikymo problematika profesinėje civilinėje atsakomybėje.

Dėl plačios darbo temos apimties ir ribotos baigiamojo darbo apimties, darbe nėra analizuojami tokie klausimai kaip profesinės civilinės atsakomybės žalos ir priežastinio ryšio sąlygos, profesinės civilinės atsakomybės draudimo sritis. Dėl šios pačios priežasties rūpestingumo pareigos taikymo problematika yra atskleidžiama tik Lietuvos teismų praktikoje ir tik trijose daugiausiai profesionalumo reikalaujančiose profesijose: gydytojų, advokatų ir notarų, nors pati profesinė civilinė atsakomybė vien šiomis profesijomis neapsiriboja. Rūpestingumo pareigos gilesnės analizės pasirinkimą lėmė pačio elemento svarba profesinėje civilinėje atsakomybėje.

Pagrindiniai darbe naudojami tyrimo metodai: teleologinis – įstatymų leidėjo ketinimų (pateikiant konkrečias teisės aktų nuostatas), dokumentų analizės (analizuojant teisės aktus), empirinis (analizuojant teismų priimtas nutartis ir nutarimus) ir apibendrinamasis (apibendrinant profesinės civilinės atsakomybės instituto taikymą teoriniu bei praktiniu aspektais, iškeliant probleminius aspektus ir suformuluojant išvadas bei pasiūlymus).

Darbo autorei nepavyko rasti per paskutinius penkis metus Lietuvoje apgintų magistro darbų bendrąja profesinės civilinės atsakomybės tema, o taip pat magistro darbų, kuriuose būtų analizuojama tik rūpestingumo pareiga atskirose profesijose. Nors rašto darbų, analizuojančių atskiras profesinės civilinės atsakomybės rūšis (tame tarpe prisiliečiant ir prie rūpestingumo pareigos) yra (čia reikėtų išskirti M. Morkūnaitės disertaciją, kurioje ypač detaliai išanalizuojama sveikatos priežiūros įstaigų civilinė atsakomybė), visgi šis rašto darbas analizuoja profesinės civilinės atsakomybės prigimtį ne tik bendrąja prasme, bet kartu rūpestingumo pareigos, kaip privalomo kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento, taikymo problematiką profesinėje atsakomybėje. Todėl savo struktūra, apimtimi bei tyrimo objektu darbas pasižymi naujumu ir originalumu.

Kadangi profesinės atsakomybės srityje atlikti moksliniai tyrimai Lietuvos doktrinoje nėra gausūs, rengiant darbą daugiausia buvo remtasi teismų praktikos išaiškinimais. Darbe pagrįste remtasi Lietuvos kasacinio teismo praktika, tačiau taip pat nagrinėta ir Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimai, ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas. Darbui rašyti naudoti tokie teisės aktai kaip Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas, Civilinio proceso kodeksas, Sveikatos sistemos įstatymas, Gydytojo praktikos įstatymas, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas, o taip pat Gydytojų sąjungos profesinės etikos kodeksas, Advokatūros įstatymas, Advokatų etikos kodeksas, Notariato įstatymas, Notarų garbės (etikos) kodeksas. Darbo temą atskleisti padėjo Lietuvos autorių (E. Baranausko, L. Didžiulio, E. Ivanauskienės, M. Morkūnaitės, V. Mikelėno, V. Mizaro, T. Varapnicko, S. Selelionytės-Drukteinienės) bei užsienio autorių (R. Achmed, B. Chapman, J. Cooke, R. Graaf, K. Oliphant, J. E. Perry, D. Maccourt, A. Panagiotou, S. V. Sabnis, P. C. Weiler) moksliniai darbai. Darbo autorė ypač dėkoja prof. dr. V. Mizarui ir prof. dr. V. Mikelėnui už taiklias įžvalgas aiškinat Lietuvoje taikomą profesionalo rūpestingumo pareigos standartą bei M. Morkūnaitei už atskirų klausimų sveikatos priežiūros srityje detalią analizę, prisidėjusias prie šio darbo rengimo.

1. Profesinės civilinės atsakomybės prigimtis ir jos probleminiai aspektai

Profesinės veiklos išskirtinumas yra apibrėžtas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.38 str. 2 d. įtvirtintoje teisinėje normoje: jeigu vienai iš šalių prievolės vykdymas kartu yra ir profesinė veikla, ši šalis turi vykdyti prievolę taip pat pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus (2000). Sutartinė profesinė atsakomybė yra reglamentuota CK 6.256 str. 3 dalyje. Pagal šią normą, jeigu sutarties vykdymas vienai iš šalių tuo pačiu yra ir profesinė veikla, ši šalis privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus. Profesionalui keliami aukšti reikalavimai išsilavinimo ir kvalifikacijos srityje kartu su reikalavimais darbe laikytis tam tikrų veiklos standartų ar etikos taisyklių, ir dėl to mokamas didesnis atlyginimas kelia visuomenės pasitikėjimą profesionalu. Visgi dėl savo darbo išskirtinumo profesionalas darbe susiduria su didesne žalos atsiradimo rizika. Tokiai žalai atlyginti ir yra taikomas profesinės civilinės atsakomybės institutas.

Pagal atsiradimo pagrindą civilinė atsakomybė gali būti sutartinė arba deliktinė. Šių atsakomybių konkurencija egzistuoja ne vienoje Europos valstybėje. Pavyzdžiui, Šveicarijoje dėl žalos atlyginimo nukentėjęs asmuo gali reikšti ir sutartinį, ir deliktinį reikalavimą ir, jeigu vienas reikalavimas bus patenkinamas, tada, reikalavimų sutapties apimtyje, bus atmetamas kito reikalavimo patenkinimas; Vokietijoje pats nukentėjęs asmuo sprendžia koks jo reikalavimo pagrindas, pasirinkdamas jam palankesnės civilinės atsakomybės rūšį (Ivanauskienė, 2016, p. 302). Vokietijoje visiems egzistuoja bendra teisinė pareiga nesužaloti kito asmens, nesvarbu, ar buvo sudaryta sutartis, ar ne (Graaff, 2020 cituota Reichsgericht, 1916, RGZ, 88, 433, p. 49). Anglijos teisėje, išskyrus atvejus, kai tai draudžia sutartis, ieškovas gali pasirinkti taikyti teisių gynimą arba pagal sutartį, arba pagal deliktą, kas jam yra naudingiausia (Graaff, 2020 cituota Henderson v Merrett Syndicates Ltd. byla, 1994, p. 57). Jei egzistuoja sutartiniai santykiai, Prancūzijoje gali būti taikoma tik sutartinė atsakomybė, net jeigu pažeidžiamos absoliučios teisės ir vertybės, išskyrus ypač sunkių padarinių ar padarytos žalos asmeniui atvejais, o taip pat ieškiniams baudžiamajame procese (Ivanauskienė, 2016 cituota Immenhauser, 2006, p. 304, ir Hoffmann, 2006, p. 305). Kaip teigia Graaff, sutarčių teisės viršenybės prieš deliktinę teisę šalininkai sako, kad turi būti gerbiama sutarties laisvė ir įstatymų leidėjo valia. Sutarčių teisės priešininkai įrodinėja, kad delikto teisė turėtų užtikrinti tam tikrą apsaugos lygį visiems asmenims, neatsižvelgiant į tai, ar jie sudarė sutartį, ar ne. Todėl jo nuomone, turėtų būti laikomasi principo, pagal kurį, nesant aiškaus teisės aktų leidėjo ar sutartį sudarančios šalies tikslo, vien sutarties buvimas neturėtų panaikinti deliktinės teisės apsaugos (Graaff, 2020, p. 58). Taigi, apžvelgus kai kurių Europos šalių teisėje taikomus reikalavimų atsakomybei pagrindus, galima daryti išvadą, kad šių šalių teisėje dažnai nėra griežto reglamentavimo pasirenkant civilinės atsakomybės rūšį. Jeigu faktinės aplinkybės gali būti tiek reikalavimo dėl sutartinės atsakomybės, tiek dėl deliktinės atsakomybės pagrindu, ir galimas tik vienas reikalavimas, kurio sąlygos ir teisiniai padariniai yra atskirų šių reikalavimų taikymo teisinių pasekmių kombinacija, toks reikalavimas nebus nei grynai sutartinis, nei deliktinis, bet sutartinis ir deliktinis (Ivanauskienė, 2016 cituota Klein, 1972, p. 305). Taip būna esant sutartinės ir deliktinės atsakomybių konkurencijai.

Lietuvos teisėje nėra sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos. Sutartinės ir deliktinės atsakomybės sąvokos yra aiškiai apibrėžtos Lietuvos CK. Sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)

(CK 6.245 str. 3 d.). Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (CK 6.245 str. 4 d.). Kad Lietuvoje sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija negalima, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) pasisakė dar 2012 m. gruodžio 7 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012, pabrėždamas, kad CK yra aiškiai nurodoma, kada atsiranda sutartinė, o kada deliktinė civilinė atsakomybė. Taigi, iš įstatyme reglamentuotų sutartinės atsakomybės ir deliktinės atsakomybės apibrėžimų galima daryti išvadą, kad deliktinė atsakomybė nekyla iš sutartinių santykių, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. Bendrąja prasme sutartinė ir deliktinė atsakomybė turi nemažai skirtumų. Sutartinės atsakomybės atveju civiliniai santykiai tarp šalių atsiranda dar iki žalos padarymo, tuo tarpu kai deliktinės atsakomybės atveju civiliniai santykiai tarp šalių atsiranda tik po žalos padarymo. Sutartinės atsakomybės atveju išankstiniu susitarimu šalys gali riboti savo atsakomybę, išskyrus CK 6.252 str. numatytas išimtis. Deliktinės atsakomybės atveju panašūs susitarimai nėra galimi. Teisės doktrinoje pažymima, kad sutarčių teisė gina lūkesčių interesą, o deliktų teisė – tikrumo (Selelionytė-Drukteinienė, 2013, p. 1011). Sutartinė atsakomybė įprastai atsiranda vienai iš sutarties šalių, o deliktinė atsakomybė gali atsirasti bet kuriam teisę pažeidusiam subjektui. Taip pat teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad pagrindinis sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumas yra tas, kad sutartinės atsakomybės pagrindas yra teisinės pareigos, numatytos sutartyje, pažeidimas, tuo tarpu deliktinės atsakomybės pagrindas yra teisinės pareigos, numatytos teisės aktuose, pažeidimas (Juškevičius, Rudzinskas, 2008, p. 74). Ką šiuo klausimu aiškina Lietuvos teismų praktika? LAT 2021 m. kovo 24 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-44-313/2021, pažymėjo, kad sutarties pažeidimas, lemiantis sutartinės atsakomybės atsiradimą, įprastai įvyksta, kai pažeidžiamos sutarties vykdymo pareigos, kurių turinys priklauso nuo sutarties esmės ir tikslo, sutarties rūšies ir šalių aptartų konkrečių sutarties sąlygų. Teismas pabrėžė, kad pagal CK 6.189 str. 1 d. sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai, tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė – įstatymo ar sutarties, šalių atsakomybė laikytina sutartine. Taigi, kaip matome iš teismų praktikos, sutartinė atsakomybė neapsiriboja vien sutartyje numatytos pareigos pažeidimu. Sprendžiant klausimą dėl civilinės atsakomybės rūšies taikymo ikisutartininiuose santykiuose, kriterijumi reikėtų laikyti požymį, nusakantį buvo ar nebuvo pažeistos bendro pobūdžio teisės normos, taikomos visiems teisiniams santykiams. Jeigu pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais

žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniais, ir nesutartiniais santykiams (LAT 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Tuo atveju, jei sutartis pripažįstama negaliojančia dėl vienos iš šalių kaltės, įprastai yra taikoma deliktinė atsakomybė. Šiuo klausimu pasisakė LAT 2005 m. kovo 29 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-119/2005. Teismas pažymėjo, kad sutartį pripažinus negaliojančia, priklausomai nuo aplinkybių, gali atsirasti deliktiniai santykiai ir deliktinė civilinė atsakomybė. Kadangi nagrinėjamoje byloje žala ieškovui buvo padaryta dėl nesąžiningų ir kaltų atsakovo veiksmų sudarant hipotekos sandorį, kuris vėliau pripažintas negaliojančiu, išplėstinė teisėjų kolegija nusprendė, kad pagal bylos aplinkybes pagrindas atsakovo atsakomybei atsirasti turi būti ne sutartinė, o deliktinė civilinė atsakomybė (LAT 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje).

Išnagrinėjus civilinės atsakomybės rūšis, kyla natūralus klausimas. Kokia yra griežtosios civilinės atsakomybės prigimtis: sutartinė ar deliktinė? Taikydami profesinę civilinę atsakomybę Lietuvos teismai įprastai vadovaujasi tuo pačiu kriterijumi, pagal kurį sutartinė civilinė atsakomybė kyla iš sutarties, o deliktinė atsakomybė kyla teisės subjektams, nesaistomiems sutarties sąlygų. Todėl, pavyzdžiui, advokatų, turto vertintojų, audito įmonių padarytai žalai atlyginti taikoma sutartinė civilinė atsakomybė, kadangi įprastai su šių profesijų atstovais dėl jų teikiamų paslaugų yra sudaromos sutartys. Tuo tarpu, kai tokių profesijų atstovų kaip antstoliai ar notariai, kurių veiklą reglamentuoja teisės aktai ir kurie yra valstybės įgalioti asmenys, užtikrinantys viešąjį interesą, padarytai žalai atlyginti yra taikoma deliktinė atsakomybė. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir Lietuvos kasacinis teismas, pažymėdamas, kad, pavyzdžiui, notaro civilinė atsakomybė už profesinę veiklą padarytus pažeidimus yra deliktinė atsakomybė, galima tik esant visoms keturioms jos sąlygoms: neteisėtiems veiksams, priežastiniam ryšiui, kaltei ir žalai (LAT 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje). Aišku, jei su šiais pareigūnais yra sudaromos sutartys, pavyzdžiui dėl konsultacijos, tokiems teisiniams santykiams galėtų būti taikoma ir sutartinė atsakomybė. Deliktinė atsakomybė yra taikoma ir profesionalo santykiuose su trečiaisiais asmenimis, jei pastariesiems yra padaroma žala, o profesionalas žinojo ar galėjo numatyti, kad tretieji asmenys gali remtis jo išvada.

Visai kitaip yra vertinama sveikatos priežiūros įstaigų civilinė atsakomybė už pacientams padarytą žalą. Lietuvos kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog Lietuvos Respublikoje sukurta valstybės laiduota nemokama sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sistema remiasi ne sutartiniais paciento ir sveikatos priežiūros įstaigos santykiais, bet iš įstatymų ir kitų teisės aktų kylančiomis tarpusavio teisėmis ir pareigomis, todėl šalių teisės

ir pareigos valstybės laiduojamos nemokamos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo srityje negali būti kildinamos iš sutartinių teisinių santykių (LAT 2004 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Pagal teismų praktiką, sveikatos apsaugos srityje sutartiniai santykiai egzistuoja tik tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų, tarp kurių yra sudarytos sutartys ir paslaugos yra apmokamos ne iš privalomojo sveikatos draudimo lėšų. Būtina pabrėžti, kad sveikatos priežiūros įstaigų profesinės atsakomybės išskirtinumas yra tame, kad, nesvarbu, ar tarp sveikatos priežiūros įstaigos ir paciento yra sudaryta sutartis, ar ne, sveikatos priežiūros įstaigoms visais sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais turi būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė. Tokios rūšies atsakomybės taikymą galima paaiškinti tik tuo faktu, kad žalą pacientui, pasireiškiančią sveikatos sužalojimu (CK 6.283 str.) ar gyvybės atėmimu (CK 6.284 str.), reglamentuoja CK deliktinės atsakomybės taikymo skirsnysje įtvirtintos teisės normos. Šiuo klausimu pasisakė ir LAT 2016 m. birželio 2 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-292-686/2016, konstatuodamas, kad sveikatos priežiūros įstaigos atsakomybė už joje dirbančių gydytojų kaltais veiksmais teikiant sveikatos priežiūros paslaugas padarytą žalą pacientams yra deliktinė civilinė atsakomybė (CK 6.283, 6.284 str.). Teismas pažymėjo, jog deliktinės civilinės atsakomybės institutas yra grindžiamas visuotine pareiga laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu asmuo nepadarytų žalos kitam asmeniui (CK 6.263 str.), todėl asmeniui, kuris šią pareigą pažeidžia arba kuris pagal įstatymą yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus, kyla prievolė atlyginti padarytą žalą.

Kadangi civilinės atsakomybės taikymas sveikatos priežiūros srityje nėra aiškiai reglamentuotas įstatymais, teisės doktrinoje galima rasti įvairių nuomonių dėl civilinės atsakomybės rūšies taikymo sveikatos priežiūros įstaigoms. M. Morkūnaitė savo disertacijoje išskiria tris pozicijas šioje srityje: 1) sutartinė civilinė atsakomybė teikiant sveikatos priežiūros paslaugas negali būti taikoma, kai žala yra padaroma absoliučioms teisėms, todėl išimtinai turi būti taikoma deliktinė atsakomybė (pozicijos atstovas – prof. V. Mizaras); 2) taikytina civilinės atsakomybės rūšis priklauso nuo sveikatos priežiūros įstaigos statuso ir teikiamų paslaugų finansavimo šaltinio (pozicijos atstovai – J. Juškevičius, A. Rudzinskas, L. Šaltinytė); 3) sutartinė civilinė atsakomybė gali būti taikoma tiek, kiek sutarties šalys numatė nukentėjusiajam asmeniui palankesnes civilinės atsakomybės sąlygas, negu jos įtvirtintos deliktų teisės normomis (pozicijos atstovė – E. Ivanauskienė) (Morkūnaitė, 2021, p. 133-134). Atsižvelgiant į įvairias nuomones teisės doktrinoje, būtina dar kartą pasižiūrėti į teismų praktiką. Lietuvos kasacinis teismas dar 2001 m. lapkričio 14 d. nutartyje civilinėje byloje konstatavo, kad sprendžiant klausimą dėl atsakomybės už žalą, padarytą pacientui, pagrindinę reikšmę turi aplinkybė, kas ir už kokias

lėšas teikė sveikatos priežiūros paslaugas. Teismo nuomone, jeigu šias paslaugas teikė ne privati sveikatos priežiūros įstaiga, o valstybės ar savivaldybės sveikatos priežiūros įstaiga, ir paslaugos buvo apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, tokiu atveju sveikatos priežiūros įstaiga atsako ne pagal sutartinės, o pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles. Tačiau vėlesnė teismų praktika, sprendama civilinės atsakomybės klausimus sveikatos priežiūros srityje, atsisakė finansavimo šaltinio analizės. Pagal vėlesnę teismų praktiką, deliktinės atsakomybės institutas yra taikomas net esant rašytinei sutarčiai tarp paciento ir privačios sveikatos priežiūros įstaigos plastinių operacijų atveju, kai paslaugos yra apmokamos iš privačių lėšų (LAT 2016 m. birželio 2 d nutartis civilinėje byloje). Taigi galima daryti išvadą, kad vėlesnė teismų praktika patvirtina teisės doktrinoje išsakomą poziciją, jog sveikatos priežiūros srityje, kai žala yra padaroma absoliučioms teisėms, išimtinai turi būti taikoma tik deliktinė atsakomybė. M. Morkūnaitė taip pat teigia, kad takoskyra tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės tampa vis mažiau aktuali, ypač nustatinėjant kaltę, kadangi ji abiejų rūšių atsakomybių atveju yra nustatinėjama pagal analogiškas taisykles. Pavyzdžiui, sprendžiant klausimą dėl nekokybiškai teiktų sveikatos priežiūros paslaugų tais atvejais, kai yra taikoma sutartinė atsakomybė, paprastai yra vertinama, kad sveikatos priežiūros specialistas yra saistomas pareigos veikti rūpestingai pagal jam taikomą profesinį rūpestingumo standartą, kuri yra tipinė prievolė deliktinės atsakomybės atveju (Morkūnaitė, 2021 cituota Von Bar, 2004, ir Oliphant, 2013, p. 127). Darbo autorės nuomone, kadangi sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju profesinė civilinė atsakomybė negali būti ribojama (CK 6.742 str.), praktiniu požiūriu nėra skirtumo kuri atsakomybės rūšis – sutartinė ar deliktinė – yra taikoma. Svarbiausia, kad padaryta žala pacientui būtų pilnai atlyginta.

2. Civilinės atsakomybės sąlygos ir rūpestingumo pareiga profesinėje civilinėje atsakomybėje

Prieš pradedant nagrinėti rūpestingumo pareigą profesinėje civilinėje atsakomybėje, būtina bent trumpai apžvelgti bendrosios civilinės atsakomybės sąvoką ir jos taikymo sąlygas.

Civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 str. 1 d.). Civilinės atsakomybės tikslas pasireiškia kompensacija ir atgrasymu, o

baudžiamąją funkciją, paprastai manoma, kad atlieka baudžiamoji teisė (Cooke, 1995, p. 12). Lietuvoje taikomos civilinės atsakomybės tikslas yra patirtos žalos atlyginimas. Tai ne kartą yra akcentuota ir teismų praktikoje. Civilinė atsakomybė atlieka ne baudinę, bet kompensacinę funkciją, todėl nustatant žalos dydį siekiama kompensuoti tik tiek, kiek būtina, kad nukentėjęs asmuo būtų grąžintas į tą padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei nebūtų buvę padaryta žalos (LAT 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje). Lietuvoje civilinė atsakomybė gali būti atlyginama tik nustačius CK Civilinės atsakomybės skyriuje reglamentuotas civilinės atsakomybės sąlygas: 1) neteisėtus veiksmus; 2) priežastinį ryšį; 3) kaltę ir 4) žalą.

CK 6.246 str. 1 d. yra įtvirtinta bendra neteisėtų veiksmų taisyklė, pagal kurią civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Taigi, neteisėti veiksmai yra veikimas arba neveikimas, kuris pasireiškia sutartimi arba įstatymais nustatytos pareigos, arba bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu. Lietuvos kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad CK 6.246 str. 1 d. pateikta neteisėtų veiksmų sąvoka apima tiek neteisėtą veikimą, tiek neveikimą. Šiuo aspektu CK neišskiria sutartinės ir deliktinės atsakomybės (LAT 2017 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje). Sutinkamai su CK 6.246 str. 2 d., įstatymai gali nustatyti, kad žalą privalo atlyginti asmuo, kuris žalos nepadarė, bet yra atsakingas už žalą padariusio asmens veiksmus.

CK 6.249 str. 1 d. yra įtvirtinta žalos samprata, apimanti asmens turto netekimą arba sužalojimą, turėtas išlaidas (tiesioginius nuostolius), taip pat negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. CK 6.250 str. apibrėžia ir neturtinės žalos galimybę. Ir sutartinės atsakomybės, ir deliktinės atsakomybės atveju yra svarbus visiškas žalos/nuostolių atlyginimo principas, įteisintas CK 6.251 str. 1 d. Šiuo klausimu pasisakė ir LAT 2012 m. gegužės 11 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-215/2012. Teismas pažymėjo, kad žala, padaryta asmens turtui, nesant įstatymo išimčių, turi būti atlyginama laikantis visiško nuostolių atlyginimo – *restitutio in integrum* – principo (CK 6.251 str.), kurio esmė ta, kad žalos atlyginimu turi būti siekiama ją patyrusį asmenį grąžinti į iki pažeidimo buvusią padėtį.

Neteisėtų veiksmų ir žalos priežastinio ryšio samprata yra apibrėžta CK 6.247 straipsnyje. Šiame straipsnyje reglamentuota, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko

veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Taigi, pagal esantį reglamentavimą, žala/nuostoliai, nesusiję su skolininko neteisėtais veiksmais, nėra atlyginami. Priežastinio ryšio samprata yra taikoma ir sutartinėje, ir deliktinėje atsakomybėje.

Paskutinė civilinės atsakomybės sąlyga yra asmens kaltė. Civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės; skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus (CK 6.248 str. 1 d.). Pasak prof. dr. Mikelėno, kaltės prezumpcija reiškia, jog pats žalos padarymo faktas suponuoja esant kaltę. Todėl konstatuoti, kad kaltės nėra, galima tik kai atsakovas įrodo bent vieną įstatyme numatytą pagrindą, kai žala pateisinama ir civilinė atsakomybė yra netaikoma (Mikelėnas, 2003, p. 340). Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu; asmuo laikomas kaltu, jei atsižvelgiant į prievolės esmę ir kitas aplinkybes, jis nebuvo tiek apdairus ir rūpestingas, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina (CK 6.248 str. 1 d.). Tyčios ir didelio neatsargumo išaiškinimą yra pateikęs LAT 2017 m. balandžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017. Teismas pažymėjo, jog asmuo padaro žalą tyčia, kai siekia padaryti to tipo žalą arba atitinkamai elgiasi žinodamas, kad konkreti žala atsiras arba labai tikėtina, kad atsiras; didelis neatsargumas kaip kaltės forma pasireiškia neprotingu arba išskirtiniu rūpestingumo nebuvimu, kai asmuo nėra tiek rūpestingas, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis.

Tais atvejais, kai įstatyme ar kituose teisės aktuose nėra nustatytos konkrečios pareigos, o yra pažeista bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai, nustačius neteisėtus veiksmus, konstatuojama ir asmens kaltė. Generalinio delikto taisyklė sako, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos (CK 6.263 str. 1 d.). Pasak prof. dr. Mikelėno, ši norma įtvirtina kiekvieno asmens (tiek fizinio, tiek juridinio) bendrąją pareigą elgtis atsargiai, kuri vadinama rūpestingumo pareiga. Generalinio delikto principas reiškia, kad žalos faktas kartu reiškia žalos padariusios asmens veiksmų neteisėtumo ir jo kaltės prezumpciją (Mikelėnas, 2003, p. 366). Taigi, nustačius bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimą, CK 6.263 str. 1 dalyje nustatyta generalinio delikto taisyklė turi būti vertinama kartu su CK 6.246 str. 1 dalimi. Todėl pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, yra kartu pažeidžiamas ir reikalingas rūpestingumo pareigos standartas. Visgi, jei yra pažeidžiamos įstatymuose numatytos teisės ir pareigos, neteisėti veiksmai netampa kaltės elementu, todėl kaltė ir neteisėtumas turi būti vertinami atskirai (Mizaras, 2007, p. 67).

Apžvelgus bendrosios civilinės atsakomybės sąvoką ir jos sąlygas, kyla klausimas. Kokiais ypatumais pasireiškia profesinė civilinė atsakomybė? Ar profesinei civilinei atsakomybei yra taikomos visos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos?

Profesinės atsakomybės terminas Lietuvos teismų praktikoje buvo pradėtas taikyti nuo 2001 metų, nors dar 1999 metais tam tikrų profesijų civilinės atsakomybės ypatumai buvo konstatuoti LAT nagrinėtoje byloje, sprendusioje notaro civilinės atsakomybės klausimą. 2001 m. lapkričio 14 d. LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, pasiremddama dar 1999 metais pateiktais LAT išaiškinimais, savo nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K–3–1140/2001, pažymėjo, kad daugeliui profesijų būdinga tai, kad jos yra susijusios su didesne rizika padaryti žalą kitiems asmenims, todėl tokių profesijų atstovams yra taikomi griežtesni atidumo, atsargumo, dėmesingumo, rūpestingumo reikalavimai. Taigi jų civilinę atsakomybę gali lemti bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma, t. y. bet koks neatidumas, nerūpestingumas, nedėmesingumas, nepakankamas profesinės pareigos atlikimas, profesinės etikos taisyklių pažeidimas ir pan. Kasacinis teismas pabrėžė, kad kaltės samprata civilinėje ir baudžiamojoje bei administracinėje teisėje skiriasi. Kadangi civilinės atsakomybės pagrindinė funkcija yra kompensuoti patirtą žalą, todėl kaltė civilinėje teisėje suprantama ne subjektyvia, o objektyvia prasme. Sprendžiant klausimą, ar yra kaltė, civilinėje teisėje vadovaujamasi protingumo, rūpestingumo, atidumo kriterijais, pagal kuriuos vertinamas žalą padariusio asmens elgesys (LAT 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje).

Profesinėje atsakomybėje yra labai svarbi rūpestingumo pareiga, kadangi kiekvienu atveju reikia nustatyti profesionalo rūpestingumo pareigos egzistavimą ir asmenų ratą, kurių atžvilgiu profesionalas turi laikytis rūpestingumo pareigos. Taip pat profesinėje atsakomybėje yra labai svarbus rūpestingumo pareigos standartas, pagal kurį nustatoma profesionalo kaltė. Profesionalams, atsižvelgiant į jų kvalifikaciją, kompetenciją ir dažnai teisės aktais reglamentuotus profesinės veiklos reikalavimus, yra taikomas labai aukštas rūpestingumo standartas. Atsižvelgiant į profesijų sąlygojamus ypatumus, Lietuvoje kiekvienai profesijai yra taikomas skirtingas rūpestingumo pareigos standartas (Mizaras, 2007, p. 63). Tačiau bendrąja prasme, tai dažniausiai kompetentingo, kvalifikuoto, rūpestingo ir apdairaus profesionalo elgesio standartas. Užsienio doktrinoje sakoma, kad protingo ir rūpestingo elgesio standartas suprantamas kaip pakankamas dėmesys kitų interesams, o nerūpestingas elgesys suprantamas kaip piktybinis abejingumas kitų interesams (Ahmed, 2021 cituota Moran, 2003, p. 9). Rūpestingumo pareigos standartą profesinės civilinės atsakomybės bylose dažniausiai nustato teismų išaiškinimai (Herring,

2006, p. 84). Pasak prof. dr. V. Mikelėno, profesionalo elgesio standartas gali būti nustatytas naudojant subjektyvų ir objektyvų kriterijus. Naudojant subjektyvų kriterijų atsižvelgiama į profesionalo žinias ir praktinę patirtį, todėl, jei profesionalas padarė viską, ko buvo galima tikėtis, laikoma, kad rūpestingumo pareiga nėra pažeista. Naudojant objektyvų kriterijų yra vertinama ar profesionalas elgėsi taip, kaip jo vietoje būtų pasielgęs patyręs profesionalas, kadangi tokio standarto pagrįstai gali tikėtis asmenys, kurie naudojami atitinkamos srities profesionalų paslaugomis (Mikelėnas, 2019, p. 51). Lietuvos doktrinoje ir teismų praktikoje buvo naudojami ir subjektyvus, ir objektyvus kriterijai. Iš esmės iki pat XX a. pabaigos Lietuvoje dominavo subjektyvus kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, aiškinimas; objektyvus kaltės aiškinimas buvo pradėtas naudoti tik priėmus naują CK (Mizaras, 2007, p. 62). LAT 2002 m. gegužės 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1134 akcentavo, kad civilinėje teisėje nėra svarbus žalą padariusio asmens vidinis vertinimas, asmens požiūris į savo veiksmus bei asmens elgesio visuomeninis vertinimas, kadangi į pirmą vietą yra iškeliamas žalą padariusio asmens faktinio elgesio ir tam tikro elgesio standarto santykis. Teismas pažymėjo, jog asmuo pripažįstamas kaltu, jei jo elgesys neatitinka įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytų veikimo standartų, nes jis nesugebėjo elgtis taip, kaip turėjo pasielgti protingas žmogus.

Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad prievolės gali būti rezultato prievolės ir maksimalių pastangų prievolės. Maksimalių pastangų prievolės, kylančios iš sutarties, yra reglamentuotos CK 6.200 str. Šio straipsnio 4 d. nustatyta, kad jeigu pagal sutartį ar jos prigimtį šalis, atlikdama tam tikrus veiksmus, turi dėti maksimalias pastangas sutarčiai įvykdyti, tai ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo. Aiškindamas CK 6.200 str. 4 d., LAT 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-390-687/2016, pažymėjo, jog CK įtvirtina prievolių skirstymą į prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą ir prievolės užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį. Teismo aiškinimu, prievolės, kurių pareiga yra užtikrinti rezultatą, ir prievolės, kurių pareiga yra dėti maksimalias pastangas, skiriasi, nes pirmuoju atveju neteisėti veiksmai atlikti, jeigu rezultatas nepasiektas, nesvarbu, kad tai įvyko ne dėl skolininko kaltės, o antruoju atveju neteisėti veiksmai atlikti tik tuo atveju, jeigu skolininkas kaltas.

Vertinant profesinę civilinę atsakomybę, profesionalai įprastai priskiriami prie asmenų, kurių prievolės turi pareigą dėti maksimalias pastangas. Maksimalių pastangų standartas profesinėje srityje yra taikomas ir sutartinėje, ir deliktinėje atsakomybėje. Profesionalui, pažeidusiam savo profesinę pareigą, yra taikomos visos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, tačiau jam, kaip savo srities specialistui, pareigos ir kaltės standartai

yra padidinti. Aiškinant profesionalo kaltės sąvoką, yra pasitelkiama ta pati aukščiau minėta CK 6.248 str. 3 dalies norma, pagal kurią laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. „Todėl dėl kaltės privalu spręsti atsižvelgiant į prievolės pobūdį, šalių tarpusavio santykius, žalos padarymo aplinkybes, teisės aktuose, profesinės etikos taisyklėse ir kitokiuose šaltiniuose nustatytus elgesio standartus ir t. t.“ (Mikelėnas, 2003, p. 340). Kadangi profesionalas veikia ne kaip paprastas asmuo, o kaip padidinto rūpestingumo asmuo, jam taikomas aukštas rūpestingumo ir apdairumo pareigos standartas yra neatskiriamas nuo maksimalių pastangų dėjimo standarto, priklausančio nuo atskiroms profesijoms taikomų reikalavimų.

Kaip jau minėta, neteisėtų veiksmų bendroji taisyklė yra įtvirtinta CK 6.246 str. 1 d. Vertinant šią normą profesinės atsakomybės kontekste, kartu pasitelkiant CK 6.38 str. 2 d., galima daryti išvadą, kad neteisėtais veiksmais profesinėje srityje laikomas ne tik įstatymų, sutarties ar bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas, bet ir pareigų, numatytų tam tikros profesinės veiklos standartuose ar profesinės etikos taisyklėse, pažeidimas. Taikant profesinę civilinę atsakomybę, veiksmų neteisėtumas papildomai gali apimti ir moralinių, etinių ar kitokių tai profesijai įprastų reikalavimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Lietuvos kasacinis teismas, aiškindamas neteisėtų veiksmų sąvoką, pažymėjo, kad neteisėti veiksmai, kaip civilinės atsakomybės pagrindas, nustatomi pagal tai, ar asmuo turėjo teisinę pareigą ir ar objektyviai šią pareigą įvykdė. Konkrečiu atveju teismas turi kvalifikuoti faktinius santykius pagal teisę ir iš teisinių santykių prigimties bei asmeniui keliamų teisinių reikalavimų visumos spręsti, kokios teisės ir pareigos skirtos asmeniui, ar jos buvo objektyviai įvykdytos (LAT 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje).

Išanalizavus teisės doktriną ir teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai reikia laikytis ne tik deliktinėje civilinėje atsakomybėje, bet ir sutartinėje. Prof. dr. Mikelėnas pažymi, kad sutartinė atsakomybė taip pat gali atsirasti pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atsargiai, atidžiai, sąžiningai (Mikelėnas, 2003, p. 357). LAT 2015 m. lapkričio 10 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-582-916/2015 konstatavo, kad nustatinėjant veiksmų teisėtumą, pirmiausiai vertintina veiksmų atitiktis šalių sudarytų sutarčių sąlygoms, kadangi konkretūs sutartiniai įsipareigojimai tarp šalių laikomi kaip jų nustatytas *lex specialis* bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai atžvilgiu. Visgi teismas pabrėžė, jog tuomet, jei konkreti veikla (neveikimas) nesiejama su konkrečiais įsipareigojimais, sprendina, ar ji įvykdyta (susilaikyta nuo veiksmų) laikantis bendro pobūdžio atidumo ir rūpestingumo pareigos.

Rūpestingumo pareigos nustatymui ir deliktinėje, ir sutartinėje atsakomybėje yra keliami tokie patys reikalavimai.

Nagrinėjant rūpestingumo pareigą, būtina atkreipti dėmesį, kad ši pareiga profesinėje civilinėje atsakomybėje egzistuoja ne tik šalių, bet ir trečiųjų asmenų atžvilgiu. Aiškindamas audito įmonės civilinę atsakomybę tretiesiems asmenims, LAT 2020 m. lapkričio 19 d. nutartyje civilinėje byloje konstatavo, kad pagrindas audito įmonės civilinei atsakomybei tretiesiems asmenims atsirasti yra ne bet kokie audito įmonės (auditoriaus) neteisėti veiksmai, o tik tokie, kurie lėmė nuostolių tretiesiems asmenims atsiradimą, todėl audito įmonės civilinė atsakomybė investuotojams galėtų kilti tik tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad audito išvada dėl audituojamos įmonės metinės finansinės atskaitomybės buvo neteisinga ir tai padarė įtaką investuotojams priimant nuostolingus investicinius sprendimus. Kadangi šiuo teismo išaiškinimu trečiųjų asmenų atžvilgiu galima vadovautis taikant profesinę atsakomybę ir kitiems profesionalams, natūraliai kyla klausimas. Kaip toli nuo profesionalo nutolusiems tretiesiems asmenims galima kreiptis dėl civilinės atsakomybės taikymo profesionalui? Darbo autorė, peržiūrėjusi ne vieną teismų praktikoje nagrinėtą profesinės civilinės atsakomybės bylą, atsakymo į šį klausimą nerado.

3. Rūpestingumo pareigos, kaip privalomo kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento, taikymo profesinėje civilinėje atsakomybėje problematika

3.1. Rūpestingumo pareiga sveikatos priežiūros srityje

Profesinės civilinės atsakomybės taikymas sveikatos priežiūros srityje pasižymi didžiausia problematika lyginant su tokios atsakomybės taikymu kitose srityse. Sveikatos priežiūra – viena jautriausių sričių visai visuomenei, todėl civilinės atsakomybės taikymas joje yra aktualus kiekvienam visuomenės nariui. Civilinės atsakomybės šalininkai nurodo, kad sveikatos priežiūros srityje atsakomybė atlieka tris funkcijas: atlygina nukentėjusiems sveikatos sužalojimu padarytą žalą, atlieka nelaimingų atsitikimų prevenciją, įpareigodama sveikatos priežiūros paslaugų teikėjus laikytis rūpestingumo pareigos, ir priverčia sveikatos paslaugų teikėjus tobulinti sveikatos priežiūrą (Oliphant, 2013, p. 534). Sveikatos priežiūros įstaigų atsakomybė gali būti tiesioginė ir netiesioginė. Pasak Oliphant, tiesioginė pačios įstaigos atsakomybė gali pasireikšti užkrėtimu infekcinėmis ligomis, kylančiomis iš nehygieniškų sąlygų, sužalojimais, atsiradusiais dėl blogai prižiūrimos arba sugedusios

medicininės įrangos, paciento sveikatos pablogėjimu atidėjus gydymą ir pan. Sveikatos priežiūros įstaigos netiesioginė atsakomybė kyla dėl kaltų ir neteisėtų įstaigos darbuotojų veiksmų teikiant sveikatos priežiūros paslaugas (Oliphant, 2013, p. 539). Dėl gydytojų nerūpestingų ir neatsakingų veiksmų kylanti sveikatos priežiūros įstaigų atsakomybė yra problema daugelyje valstybių. Pasak Jena, laikotarpyje nuo 1991 m. iki 2005 m. buvo analizuoti Anglijos gydytojų, apdraustų profesinės civilinės atsakomybės draudimo bendrovės, turinčios didelę klientų bazę visoje šalyje, duomenys dėl netinkamos gydytojų praktikos. Analizė parodė, kad kiekvienais metais tyrimo laikotarpiu 7,4 proc. gydytojų buvo pareikšti ieškiniai dėl netinkamos praktikos, o 1,6 proc. šių ieškinių buvo patenkinti. Vertinant pagal specializaciją, kasmet su ieškiniu susiduriančių gydytojų dalis svyravo nuo 19,1 proc. neurochirurgijos, 18,9 proc. krūtinės ir širdies kraujagyslių chirurgijos ir 15,3 proc. bendrosios chirurgijos srityse iki 5,2 proc. šeimos medicinos, 3,1 proc. pediatrijos ir 2,6 proc. psichiatrijos srityse (Jena *et al.*, 2011, p. 629-636). Kaip matome iš atliktos analizės, chirurgijos specializacija yra daugiausiai ieškinių susilaukianti medicinos sritis. Kaip jau buvo minėta, dėl gydytojų neteisėtų veiksmų ir kaltės civilinė atsakomybė kyla sveikatos priežiūros įstaigai. Maccourt nuomone, civilinės atsakomybės už gydytojo padarytą klaidą perkėlimas sveikatos priežiūros įstaigai leidžia įstaigai veiksmingiau naudotis plačiomis kokybės kontrolės priemonėmis, kad būtų galima išvengti medicininio personalo padarytų klaidų (Maccourt, 2009, p. 517). Taigi, apibendrinant sveikatos priežiūros įstaigai taikomą tiesioginę ir netiesioginę atsakomybę, galima sutikti su Chapman, kad sveikatos priežiūros įstaiga kiekvienam pacientui turi bendrą rūpestingumo pareigą, pasireiškiančią saugios sveikatos priežiūros sistemos užtikrinimu bei kompetentingo ir kvalifikuoto personalo parinkimu ir įdarbinimu (Chapman, 1990, p. 527).

Analizuojant teismų praktiką Lietuvoje, darbo autorei nepavyko rasti bylų, kuriose būtų sprendžiamas sveikatos priežiūros įstaigos aplaidumas ir nerūpestingumas vien dėl netinkamo sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimo. Visose darbo autorės nagrinėtose teismų praktikos bylose buvo sprendžiami sveikatos priežiūros įstaigų personalo, dažniausiai gydytojų, kaltė ir neteisėti veiksmai, pasireiškiantys nerūpestingumu, neatidumu ir gydytojams taikomo aukšto rūpestingumo pareigos standarto pažeidimu. Prieš pradedant gilintis į rūpestingumo pareigą sveikatos apsaugos sistemoje, negalima nepaminti dar vieno dalyko. Kaip jau minėta, CK 6.263 str. kartu su 6.246 str. 1 dalimi įtvirtina generalinio delikto taisyklę, pagal kurią asmens kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. Tokiu atveju yra vertinama ar asmens elgesys atitiko elgesio standartą, o nustačius neatitikimą, yra konstatuojamas asmens kaltas elgesys, apimantis ir neteisėtus veiksmus. Todėl šiuo atveju neteisėtų veiksmų nereikia įrodinėti. Analizuojant Lietuvos

teismų praktiką sveikatos priežiūros srityje, pastebėta, kad santykis tarp neteisėtų veiksmų ir kaltės teismų yra sprendžiamas labai įvairiai. Vienose bylose, net ir taikant generalinio delikto taisyklę, teismai pabrėžia, kad turi būti nustatytos visos keturios civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys tarp žalos ir neteisėtų veiksmų ir kaltė (LAT 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Kitose bylose, teismų nuomone, kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. Visgi visais atvejais teismai, vertindami neteisėtus veiksmus ir kaltę, pirmiausia nagrinėja atitikimą profesionalui taikomo rūpestingumo pareigos standarto reikalavimams.

Vertindamas gydytoją kaip profesionalą, asmuo daugelyje situacijų būna įsitikinęs, kad tik nuo gydytojo veiksmų priklauso jo kaip paciento sveikata ir net gyvybė, todėl jis visada iš gydytojo tikisi ne tik rūpestingos ir laiku suteiktos, bet ir naujausiomis medicinos mokslo žiniomis paremtos pagalbos. Lietuvos kasacinio teismo nuomone, gydytojas, kaip profesionalas, turi specialiųjų žinių, t. y. žmogui gyvybiškai svarbiais klausimais žino ir gali daugiau negu kiti, be to, jis turi pripažintą teisę specialiąsias žinias taikyti ir kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus; specialisto turima kvalifikacija sukuria teikiamų paslaugų kokybės prezumpciją, žmogus, pasiklojęs specialistu, turi jaustis saugus, todėl atitinkamos profesijos asmeniui yra taikomi griežtesni atidumo, atsargumo bei rūpestingumo reikalavimai. Tai yra esminis profesionalo atsakomybės bruožas (LAT 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme (1994) ir Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatyme (1996) reglamentuota, kad tik gydytojas, turintis galiojančią medicinos praktikos licenciją, išduotą pagal įgytą gydytojo profesinę kvalifikaciją, gali verstis kvalifikuota medicinos praktika Lietuvoje. Būsimų medikų duodama Hipokrato priesaika, pagal kurią kiekvienas gydytojas įsipareigoja saugoti žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą, neatsilikti nuo medicinos mokslo pažangos, ligonių labui nevengti konsultuotis su labiau patyrusiais gydytojais, sąžiningai, garbingai ir nesavanaudiškai gydyti be išimties visus ir kt. (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2025), atspindi pagrindinius gydytojo profesijos atstovo dorovinius ir etikos principus, kurių laikymosi iš šio profesionalo tikisi kiekvienas pacientas. Pareiga laikytis profesinės etikos principų yra įtvirtinta Medicinos praktikos įstatymo 10 str. 6 p. bei Lietuvos gydytojų sąjungos profesinės etikos kodekse (2004), kuriame yra išvardinti gydytojo profesinės etikos kriterijai. Visi aukščiau išvardinti teisės aktai dar kartą įrodo, kad gydytojui, kaip savo srities profesionalui, keliama labai aukšti profesiniai reikalavimai, apimantys ir šiai profesijai priskirtus profesinės etikos standartus, ir maksimalius atidumo bei rūpestingumo pareigos standartus. Negalima nesutikti su B. Chapman, kad profesinėje atsakomybėje yra labai svarbus rūpestingumo standarto tinkamas apibrėžimas, tikslus civilinės atsakomybės

vertinimas ir teismų praktikos nuoseklumas (Chapman, 1990, p. 547-549). Gydytojo profesijai taikomo rūpestingumo pareigos standarto svarbą civilinės atsakomybės kontekste išaiškino ir LAT 2001 m. lapkričio 14 d. nutartyje, kurioje, kaip jau minėta, pirmą kartą Lietuvos teismų praktikoje buvo pradėtas taikyti profesinės civilinės atsakomybės terminas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad vertinant gydytojo veiksmus ir sprendžiant jo kaltės klausimą, turi būti taikomas atidaus, dėmesingo, rūpestingo, kvalifikuoto gydytojo elgesio standartas, taip pat sprendžiant gydytojo kaltės klausimą svarbu atsižvelgti į tai, kokios prievolės susiklosto teikiant medicinos paslaugas. Teismo nuomone, vertinant pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) siejančias prievoles, reikia turėti omenyje civilinės teisės doktrinoje prievolių skirstymą į tris rūšis priklausomai nuo siekiamo rezultato ir skolininko pareigos pobūdžio: prievolės skirstomos į prievoles pasiekti tam tikrą rezultatą, prievoles užtikrinti, kad pareiga būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas, ir prievoles garantuoti tam tikrus faktus ar rezultatą. Pasak teismo, paprastai gydytojas negali garantuoti, kad bus pasiektas konkretus rezultatas (pavyzdžiui, kad ligonis bus išgydytas), todėl pacientą ir gydytoją (sveikatos priežiūros įstaigą) sieja prievolė, kurios turinį sudaro gydytojo pareiga užtikrinti, kad ši prievolė būtų vykdoma dedant maksimalias pastangas, t. y. užtikrinant maksimalų atidumo, rūpestingumo, atsargumo ir kvalifikuotumo laipsnį. Kadangi gydytojo pastangos turi apimti ne tik teisės aktų, reglamentuojančių medicinos paslaugų teikimą, bet ir gydytojų profesinės etikos nuostatų laikymąsi, teismas padarė išvadą, jog atidumo, dėmesingumo, rūpestingumo, atsargumo, kvalifikuotumo stoka, profesinės etikos taisyklių pažeidimas profesinės atsakomybės atveju yra tolygu profesionalo kaltei (LAT 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Užsienio doktrinoje išsakoma pozicija, jog sąvokos „kaltė“ ir „rūpestingumo standartas“, nepaisant nedidelių skirtumų, nustatinėjant profesinę civilinę atsakomybę sveikatos priežiūros srityje daugumoje valstybių vertinamos tolygiai (Panagiotou, 2018, p. 160).

Taigi, ką reiškia gydytojo rūpestingumo pareigos standartas? Užsienio doktrina rūpestingumo pareigos standarto apibrėžimą pristato kaip vieną problematiškiausių klausimų sveikatos sistemoje. Nepakankamai aiškus rūpestingumo standarto, pagal kurį vertinamas gydytojų profesionalus elgesys, formulavimas deliktų teisėje, teisėjų medicininių žinių ir kompetencijos stoka bei medicinos ekspertų trūkumas veda prie profesinės civilinės atsakomybės neveiksmingumo nustatant gydytojų kaltę ir padarytas klaidas (Panagiotou, 2018 cituota Panagiotou, 2016, p. 161). Lietuvos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nėra apibrėžtas šio standarto turinys. Tą patį galima pasakyti ir iš atliktos teismų praktikos analizės, kadangi Lietuvos teismų praktika bylose dažniausiai remiasi CK 6.248 str. 3 d. ir 6.732 str. normomis, apsiriboja tik rūpestingumo pareigos

standarto apibrėžimo kriterijais, tačiau išsamaus standarto turinio nepateikia. Visgi, kaip jau buvo minėta, profesionalo elgesio standartas Lietuvoje yra vertinamas pagal objektyvųjį kriterijų. O tai reiškia, kad galimo neteisėtumo atveju yra vertinama ar profesionalas elgėsi taip, kaip jo vietoje būtų pasiėgęs patyręs profesionalas. Tą patvirtina ir teismų praktika. Ypač tai akivaizdu gydytojų rezidentų bylose, kuriose iš gydytojo rezidento reikalaujama maksimalaus atidumo, rūpestingumo ir atsargumo pastangų, kurių reikalauja gydytojo chirurgo kvalifikacinis laipsnis (Kauno apygardos teismo 2012 m. birželio 28 d. sprendimas civilinėje byloje). Tačiau analizuojant gydytojų rūpestingumo pareigos standarto klausimą Lietuvos teismų praktikoje, iškyla ne vienas klausimas. Pavyzdžiui, ar vertinant atidaus, dėmesingo, rūpestingo, kvalifikuoto gydytojo elgesį užtenka vadovautis tik teisės aktais, reglamentuojančiais medicinos paslaugų teikimą bei gydytojų profesinę etiką? LAT 2003 m. gruodžio 8 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1180/2003, pažymėjo, jog aplinkybė, kad gydytojo padaryta diagnozavimo klaida ir neviseiškas tyrimų atlikimas sudaro pagrindą vertinti, kad sveikatos priežiūros įstaiga neužtikrino sveikatos priežiūros paslaugų reikiamu lygiu ir veikiant maksimaliai rūpestingai bei atidžiai. Kasacinis teismas nurodė, kad sveikatos priežiūros paslaugų teikimo maksimalių pastangų principas reikalauja, kad gydytojas ir gydymo įstaiga atliktų viską, kas numatyta ir įmanoma gydant konkretų susirgimą, todėl, jei ligos algoritme yra nurodytas tyrimų darymas, tai jie turi būti atlikti, o ne daromos hipotetinės išvados dėl būsimų tyrimų rezultatų ir jų spėjamos įtakos. Teismo nuomone, numatytų tyrimų neatlikimas sudaro prielaidas, kad diagnozės išvada bus paremta nepakankamais duomenimis - nevisapusiškais objektyvaus pobūdžio tyrimais bei subjektyviais stebėjimų rezultatais, todėl tokios aplinkybės sudaro pagrindą išvadai, jog neužtikrintas reikiamas sveikatos priežiūrą teikiančios įstaigos ir jos gydytojų atidumo, rūpestingumo ir aplaidumo laipsnis (LAT 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje). Remiantis šiuo kasacinio teismo išaiškinimu, galima daryti išvadą, kad gydytojo rūpestingumo pareigos standartas turėtų būti orientuotas tik į formalią norminiais teisės aktais nustatytą medicinos praktiką. Visgi, kitoje byloje teismas pasakė, kad gydytojo veiksmų standartas apima ne tik medicinos praktikos, profesinės etikos ir pripažintos praktikos taisykles, bet ir gydytojo veiksmų vertinimą protingumo, sąžiningumo kriterijais konkrečiomis aplinkybėmis (LAT 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, lyginant šias dvi teismo pozicijas skirtingose bylose trūksta aiškumo. Kaip elgtųsi patyręs profesionalas nurodytais atvejais? Jei esant konkrečioms aplinkybėms gydytojas, remdamasis protingumo ar sąžiningumo kriterijais, teikdamas medicininės paslaugas, minimaliai nukryptų nuo norminiais aktais reglamentuotos medicinos praktikos, ar tokia gydytojo veikla būtų kvalifikuojama kaip neatitinkanti rūpestingumo pareigos standarto?

Vertinant gydytojo profesionalumo ribas, iškyla daugiau klausimų. Pavyzdžiui, kaip vertinti gydytojo veiksmus, jei, teikdamas sveikatos priežiūros paslaugą, jis įdėjo maksimalias atidumo, rūpestingumo, dėmesingumo, atsargumo pastangas, tačiau žala atsirado. LAT 2009 m spalio 13 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009, šiuo klausimu pažymėjo, kad be formaliųjų teisinių, gydytojo profesinė atsakomybė turi ir objektyvias ribas, jas nubrėžia objektyvūs žmogaus organizme vykstantys biologiniai procesai bei medicinos mokslo ir praktikos raidos lygis ir jų galimybių ribos. Pasak teismo, medicina, kaip ir visas visuomenės pažinimo procesas, plėtojasi ir tobulėja, tačiau neišvengiamai tenka susitaikyti su realybės faktu, kad gydytojas gali apsaugoti ne nuo visų ligų, ir ne visos ligos gali būti išgydytos, gydydamas pacientą, gydytojas negali padaryti daugiau nei leidžia medicinos galimybės ir ligonio būklė. Teismas nurodė, jog civilinėje atsakomybėje galioja principas *impossibilia nulla obligatio est* (lot. - iš nieko negalima reikalauti to, kas neįmanoma), todėl sprendžiant dėl gydytojų atsakomybės už netinkamą gydymą reikšminga aplinkybė yra ir tai, kokias objektyvias galimybes medicinos mokslo ir praktikos lygis suteikia gydytojui. Jeigu gydytojas savo darbą atliko rūpestingai, atidžiai ir taip, kaip yra tikimasi iš kvalifikuoto gydytojo, bet žala vis dėlto atsirado, nuo atsakomybės gydytojas turi būti atleidžiamas ir žala laikoma atsitiktine (LAT 2009 m spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Išnagrinėjus šią teismo nutartį, taip pat norisi paklausti, ar gydytojams taikomas rūpestingumo pareigos standartas orientuotas į formalią norminiais teisės aktais nustatytą medicinos praktiką, ar į daugumos gydytojų taikomą medicinos praktiką? Kokio lygio specialistui turėtų būti priskiriamas kvalifikuotas gydytojas, kad žala būtų laikoma atsitiktine?

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad vėlesnėje teismų praktikoje gydytojo rūpestingumo pareigos standartas yra siejamas su jo atliekamomis funkcijomis. LAT 2018 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-378/2018 pažymėjo, kad kuo siauresnė ir specializuota yra profesionalo veiklos sritis, tuo jam taikomi aukštesni reikalavimai. Teismas pasakė, kad neįmanoma sukurti bendro gydytojo elgesio modelio, tinkamo visiems atvejams, todėl iš gydytojo, tam tikros srities specialisto, yra reikalaujama ne tik atitikti protingo, patyrusio ir sąžiningo gydytojo standartą, bet ir atitikti būtent tos specialybės protingo, patyrusio ir sąžiningo gydytojo standartą. Šioje byloje teismas taip pat nurodė teismo pareigą, remiantis byloje surinktų įrodymų visuma, nustatyti, kokia medicinos praktika buvo protinga ir pagrįsta konkrečiomis aplinkybėmis, ar gydytojas veikė kaip protingas ir rūpestingas tos specialybės gydytojas tokiomis aplinkybėmis. Ką reiškia „protinga medicinos praktika“, teismas neišaiškino. Ar protinga medicinos praktika

turėtų būti orientuota į nusistovėjusios medicinos praktikos lygį, ar į teisės aktais nustatytą medicinos praktiką?

Apžvelgus Lietuvos teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad Lietuvos teismai taiko labai aukštą sveikatos priežiūros specialisto rūpestingumo pareigos standartą, tuo labiau, kad vėlesnėje teismų praktikoje reikalavimai dar labiau išaukštinami, nes iš gydytojo reikalaujama ne tik atitikimo bendram rūpestingo ir patyrusio gydytojo standartui, bet ir atitikimo tam tikros specialybės to paties lygio profesionalo standartui. Kaip matome, net ir labai aukšto profesionalo rūpestingumo pareigos standarto nustatymas, nesumažina bylų ir nepanaikina medicinos personalo kaltų neteisėtų veiksmų sveikatos priežiūros sistemoje. Kaip jau buvo minėta, civilinės atsakomybės šalininkai kaip vieną iš atsakomybės funkcijų nurodo nelaimingų atsitikimų sveikatos priežiūroje prevenciją. Todėl šioje vietoje negalima nesutikti su Maccourt, kuris teigia, kad prevencija neveikia, ir deliktinė atsakomybė nesugeba skatinti medicininio personalo imtis veiksmų, kuriais būtų sumažinta arba iš viso išvengta medicininių klaidų (Maccourt, 2009, p. 509).

Siekiant apsisaugoti nuo nemažėjančių ieškinių medicinos įstaigoms, nuo 2020 m. sausio 1 d., įsigaliojus 2019 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymui, sveikatos apsaugos srityje atsirado žalos kompensavimo be kaltės modelis. Žalos kompensavimo be kaltės modeliu eliminuojama pareiga vertinti gydytojo kaltę, nes šis modelis remiasi konkrečiau atvejo tinkamumo gauti kompensaciją įvertinimu, kai žala yra atlyginama iš specialaus fondo atliekant administracinę procedūrą (Weiler, 1993, p. 920). Nors dauguma valstybių, tokių kaip Vokietija, Anglija, Italija, Portugalija, Šveicarija, vidaus teisėje yra įtvirtinę vien teisminių ieškinio modelį, visgi žalos sveikatai atlyginimo be kaltės modelis yra įtvirtintas Naujojoje Zelandijoje, Švedijoje, Suomijoje, Danijoje, Norvegijoje (Morkūnaitė, 2021, p. 38). Lietuvos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 24 str. 6 dalyje reglamentuota, jog žala pacientui atlyginama, jeigu Pacientų sveikatai padarytos žalos nustatymo komisija nustato, kad teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas arba atliekant biomedicininį tyrimą, keliantį tik nedidelį nepageidaujamą laikiną poveikį, paciento sveikatai yra padaryta žala ir kad tai nėra neišvengiama žala sveikatai; komisija sprendimą atlyginti žalą priima nevertindama asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės (1996). Taigi, pagal naują reguliavimą žala, padaryta sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, yra kompensuojama nevertinant nei neteisėtų veiksmų, nei kaltės. Jei nuo 2020 metų pirmenybė turi būti teikiama žalos be kaltės kompensavimo modeliui, ar dar turėtų būti taikoma civilinė atsakomybė? 2023 m. birželio 15 d. LAT priėmė nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-24-421/2023, kurioje buvo

keliamas klausimas, ar nuo 2020 m. sausio 1 d., įsigaliojus Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatų pakeitimams, kuriais įtvirtintas naujasis žalos atlyginimo modelis, siekiant atlyginimo už paciento sveikatai padarytą žalą, būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, įtvirtintas CK normose. Nutartyje kasacinis teismas konstatavo, kad Pacientų žalos sveikatai ir atlyginimo įstatyme (2020 m. sausio 1 d. - 2021 m. kovo 1 d. redakcija) nėra įtvirtinta, kad teisei į žalos atlyginimą atsirasti turi būti nustatyti neteisėti sveikatos priežiūros paslaugas teikusios įstaigos veiksmai. Bylai pateiktoje Sveikatos apsaugos ministerijos išvadoje nurodoma, jog žala atlyginama nevertinant asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltės, jei nustatoma, kad, teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, paciento sveikatai padaryta žala ir tai nėra neišvengiama žala; t. y. visų pirma įvertinama, ar tarp pacientui teiktų asmens sveikatos priežiūros paslaugų (nevertinant veiksmų teisėtumo ar neteisėtumo) ir jam padarytos žalos yra priežastinis ryšys; nustatius, kad asmens sveikatos priežiūros paslaugos sukėlė žalą paciento sveikatai, turi būti įvertinama, ar ši žala nebuvo neišvengiama; vertinant žalos paciento sveikatai išvengiamumą, jei žala kilo kaip paciento turėtų ligų ar sveikatos sutrikimų pasekmė ar komplikacija, taip pat turi būti įvertinama, ar šios žalos sveikatos priežiūros įstaiga turėjo galimybę išvengti, atsižvelgiant į paslaugų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ar gerąją medicinos praktikos patirtį. Išvadoje pažymėta, jog tuo atveju, jei žala kilo dėl to, kad paslaugos suteiktos ne taip, kaip to reikalavo paslaugų teikimo metu buvęs medicinos ir slaugos mokslo lygis ir geroji medicinos praktikos patirtis, žala paciento sveikatai vertintina kaip išvengiama ir atlygintina (LAT 2023 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Nurodytoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad neteisėtų sveikatos priežiūros įstaigos veiksmų, atliktų teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, nustatyti įstatymas nereikalauja ir teisės į žalos atlyginimą su jais nesieja. Vėliau, 2024 m. sausio 24 d., Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą dėl Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 13 str. atitikties Lietuvos Konstitucijai. Nors nutarime Konstitucinis Teismas pasakė, kad sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo, asmens sveikatos priežiūros įstaigos ir ją padariusio sveikatos priežiūros specialisto kaltė nėra vertinama, visgi tiesiogiai dėl civilinės atsakomybės taikymo galimybių teismas nepasisakė.

Ar dabar, sveikatos apsaugos srityje įsigaliojus naujam žalos kompensavimo be kaltės modeliui, pagal kurį nėra vertinami nei neteisėti veiksmai, nei kaltė, vis dar aktualus rūpestingumo pareigos sveikatos sistemoje klausimas?

Turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos aprašo (toliau – Aprašo) 9.2.2 p. yra išvardinti sekantys neišvengiamos žalos kriterijai: 1) tai yra ligos ar sveikatos sutrikimo, kuriuo pacientas sirgo iki žalos atsiradimo, pasekmė ar komplikacija, kurios nebuvo galima išvengti, atsižvelgiant į asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo arba biomedicininio tyrimo, keliančio tik nedidelį nepageidaujamą laikiną poveikį, atlikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį; 2) tai yra liga ar sveikatos sutrikimas, atsiradęs dėl paciento individualių savybių; 3) tai yra liga ar sveikatos sutrikimas, atsiradęs dėl vaistinių preparatų, kai jie vartojami laikantis vaistinio preparato charakteristikų santraukoje, diagnostikos ir gydymo aprašuose, diagnostikos ir gydymo metodikose ir (ar) diagnostikos ir gydymo protokoluose nurodytų sąlygų, farmakologinių savybių (2020). Ar dalis šių kriterijų neprimena anksčiau cituotų teismų praktikos gydytojams taikytų rūpestingumo pareigos standarto vertinimo kriterijų? Juk, pavyzdžiui, vadovaujantis pirmu neišvengiamos žalos kriterijumi, norint sužinoti ar žala nėra neišvengiama, pirmiausia reikia išsiaiškinti ir vertinti, ar gydytojas atliko viską pagal „atlikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį“ (Aprašo 9.2.2 p. 1 papunktis). Taigi, šis kriterijus yra labai panašus į gydytojų profesinio rūpestingumo vertinimą civilinėje atsakomybėje. Dėl pastarojo kriterijaus kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad žalos neišvengiamumo kriterijus suponuoja, kad žala turi būti atlyginama, jei jos, atsižvelgiant į asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį, buvo galima išvengti. Taigi teisė į žalos atlyginimą, atsižvelgiant į šį žalos neišvengiamumo kriterijų, iš esmės yra siejama ne su sveikatos priežiūros įstaigos neteisėtais veiksmais, atliktais teikiant sveikatos priežiūros paslaugas, bet su tuo, ar teiktos sveikatos priežiūros paslaugos atitiko jų teikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį (LAT 2023 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Kalbant apie Aprašo antrame kriterijuje įvardintą situaciją, ši situacija doktrinoje įvardijama kaip „kiaušinio lukšto taisyklė“ (angl. *Eggshell Rule*). Daugelyje valstybių yra pripažįstama, kad paciento individualios savybės negali turėti įtakos atsakomybės taikymui. Pavyzdžiui, „Vokietijoje teismai yra nurodę, kad asmuo, kuris nerūpestingai veikdamas sukelia žalą asmeniui, kuris yra silpnos sveikatos, neturi teisės būti vertinamas kitaip nei tas, kuris sukelia žalą asmeniui, kuris galėjo patirti mažesnę žalą ar jos visai nepatirti. Šiame kontekste yra akcentuojama, kad žalą sukėlusio asmens civilinės atsakomybės klausimas neturi būti sprendžiamas jam palankiau argumentuojant žalos numatomumu vien dėl specialaus žalą patyrusio asmens jautrumo“ (Morkūnaitė, 2021 cituota Giesen, 1988, p. 271). Taigi, ir šio kriterijaus įvardijimas kaip

viena iš neišvengiamos žalos sąlygų kelia daug abejonių, ir yra didelė tikimybė, kad ateityje teismai turės vertinti rūpestingumo pareigą Aprašo 9.2.2 p. 2 papunktyje įvardintose situacijose.

Apžvelgus naują žalos kompensavimo be kaltės modelį sveikatos priežiūros srityje, kyla klausimas. Ar šioje srityje, sprendžiant dėl žalos atlyginimo, vis dar taikomos civilinės atsakomybės sąlygos, o tiksliau, ar dar yra vertinama profesionalo rūpestingumo pareiga, kaip esminis kaltės ir neteisėtų veiksmų elementas? Tyrimo metu nustatyta, kad baudžiamosiose bylose gauti civiliniai ieškiniai vis dar sprendžiami vadovaujantis CK, t. y. nustatinėjant civilinės atsakomybės sąlygas. Į šią kategoriją taip pat patenka bylos, iškeltos dėl sveikatos priežiūros įstaigų, kurios nemoka įmokų į žalos kompensavimo fondą ir yra už kompensavimo be kaltės ribų, padarytos žalos. Taigi, galima daryti pagrįstą išvadą, kad kol kas nėra vieningos žalos kompensavimo tvarkos. Todėl, kol galios teisminis ieškinio modelis, pagrįstas civilinės atsakomybės nuostatomis, profesinio rūpestingumo pareigos ir jos standarto klausimas sveikatos apsaugos srityje dar bus ne kartą keliamas teismų praktikoje.

Baigiant analizę sveikatos priežiūros tema, norisi pritarti K. Kizerio, buvusio Klintono administracijos Veteranų reikalų sekretoriaus pavaduotojo, įvardintiems septyniems principams sveikatos apsaugos sistemoje: pirma, galimos rizikos, būdingos medicinos praktikai, pripažinimas yra pirmas žingsnis mažinant galimas medicininės klaidas, antra, medikų klaidos turi būti ne slepiamos, bet pripažįstamos ir vertinamos kaip galimybė pasitaisyti, trečia, turi būti sukurta nebaudžiama ir saugi aplinka, kurioje būtų aptariamoms ir išanalizuojamos pasitaikančios klaidos, ketvirta, sistema turi būti paremta atviru ir sąžiningu bendravimu, išlaikančiu konfidencialumą, penkta, ligoninėms ir gydytojams turėtų būti nustatytas atskiras mechanizmas, kad galėtų pranešti ir identifikuoti klaidas, pripažįstamas kaip neišvengiamas, šešta, žalos padengimui yra būtina sukurti kompensavimo mechanizmą, ir septinta, prisiimtų įsipareigojimų atskaitomybė yra būtina, kad visi aukščiau įvardinti principai veiktų (Maccourt, 2009 cituota Kizer, 1999, p. 557).

3.2. Rūpestingumo pareiga advokatų veikloje

Teismų praktika advokatų profesinės civilinės atsakomybės klausimu nėra gausi. Visgi ši sritis taip pat išsiskiria sava problematika ir tik šiai profesinei atsakomybei būdingais atsakomybės taikymo bruožais.

Advokato profesija vaidina svarbų vaidmenį visuomenėje. Šios profesijos atstovas yra laikomas profesionalu, į kurį yra pirmiausia kreipiamasi pažeistų teisių gynimo ar teisės

aktų išaiškinimo klausimais. Vykdydamas savo veiklą, advokatas įgyvendina ir Lietuvos Respublikos pagrindinio įstatymo – Konstitucijos jam suteiktas profesines teises, kadangi pagal Konstitucijos 31 straipsnio nuostatas asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992, 31 str.). Todėl šiuolaikinėje visuomenėje advokato profesija turėtų būti gerbtina, nes šiai profesijai reikia ne tik aukšto intelekto, bet ir noro dirbti, atsižvelgiant į visuomenės bei valstybės interesus. Advokatas turi ne tik identifikuoti kliento problemą, bet jos sprendimui turi pritaikyti teisės normas bei numatyti laimėjimo strategijas (Perry, 2008, p. 165).

Išskirtiniai advokato profesijai keliami reikalavimai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatyme ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse. Advokatu gali būti tik asmuo, turintis aukštojo mokslo kvalifikaciją, įgytą baigus universitetines teisės studijų krypties pirmosios ir antrosios studijų pakopų ar vientisąsias studijas, arba jai lygiavertę aukštojo mokslo kvalifikaciją, išlaikęs advokato kvalifikacinį egzaminą, turintis ne mažesnę kaip penkerių metų teisinio darbo stažą, esantis nepriekaištingos reputacijos ir kt. (Advokatūros įstatymas, 2004, 7 str.). Konstitucinis teismas dar 1996 metais savo nutarime išaiškino, kad advokatais dirbantiems teisininkams būtinas plataus profilio teisinis pasirengimas, kurį gali užtikrinti tik universitetinis teisinis išsilavinimas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas). Civilinio proceso kodekse reglamentuota, kad rengiant kasacinį skundą, priverstinio akcijų išpirkimo ir pardavimo bei juridinio asmens veiklos tyrimo bylose yra būtinas advokato dalyvavimas (2002). Taigi, advokato profesijai įstatymais keliami aukšti reikalavimai yra vienas iš bruožų, kuriuo pasižymi profesionalai. Advokatūros įstatymo 39 str. 1 dalis įpareigoja advokatą laikytis ne tik įstatymų, bet ir Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų. Šis kodeksas detalizuoja pagrindinius advokatų profesinės veiklos principus, išvardintus Advokatūros įstatymo 5 straipsnyje, bei reguliuoja advokatų elgesį, kad būtų saugomas nepriekaištingas advokato profesijos vardas. Advokatų veiklos profesinės veiklos principų, tokių kaip laisvė ir nepriklausomumas, sąžininga konkurencija, veiklos teisėtumas, kliento paslapties neatskleidimas, lojalumas klientui, nepriekaištingo elgesio laikymasis yra ypač svarbus jų kasdieninėje profesinėje veikloje. Aukštų reikalavimų advokato profesijai svarba akcentuojama ir teismų praktikoje. Lietuvos kasacinis teismas dar 1999 metais pažymėjo, kad advokato paskirtis – teisėtais būdais ir priemonėmis ginti savo kliento teises bei teisėtus interesus ir siekti, kad būtų įvykdytas teisingumas. Pasak teismo, advokato profesija yra viena iš profesijų rūšių, kurios atstovams yra taikomi didesni, reiklesni elgesio standartai, todėl advokato ar advokato padėjėjo veiklai taikomi ne

vien tik žmogiški elgesio standartai, bet ir specialūs reikalavimai, nustatyti tiek advokatūros veiklą reguliuojančiuose įstatymuose, tiek ir profesinės etikos taisyklėse. Profesinės etikos taisyklėse nustatyti reikalavimai advokato elgesiui yra objektyviai būtini: tik nepriekaištingo profesinio elgesio žmogui gali būti patikėta dalyvauti teisingumo įgyvendinimo procese, kadangi leidimas šiame procese dalyvauti bet kam, neatsižvelgiant į jo elgesį, diskredituotų pačią teisingumo įgyvendinimo idėją (LAT 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje).

Pasitikėjimas advokatu, kaip profesionalu, kuriam keliami dideli reikalavimai kompetencijos srityje, verčia jį savo profesinėje veikloje elgtis ypatingai atidžiai ir rūpestingai. Advokato profesinė veikla yra susijusi su didesne rizika, todėl šiai veiklai yra taikoma griežtesnė civilinė atsakomybė. Dėl šios priežasties advokato ar advokatų profesinės bendrijos profesinė civilinė atsakomybė už vykdant advokato veiklą fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, viršijančią 290 eurų, draudžiama privalomuoju draudimu (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 20 str. 1 d.). Sprendžiant dėl advokatų neteisėtų veiksmų jų profesinės civilinės atsakomybės kontekste, taikomas jau šiame darbe minėtas CK 6.246 str., pagal kurį civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos arba atlikus draudžiamus veiksmus, arba neatlikus bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai. Visgi iš advokato kaip profesionalo pagal šį straipsnį yra tikimasi ne bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai vykdymo, o profesionalo pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai vykdymo, kadangi bet kokia klaida, pvz., įstatyme nustatytų terminų praleidimas ar nekompetentingas procesinių dokumentų parengimas, gali sukelti žalos. Papildomai, advokato veiksmus kaip neteisėtus galima kvalifikuoti ir dėl Advokatų etikos kodekse nustatytų reikalavimų pažeidimo. Kadangi bendrosios kompetencijos teismuose bylų, analizuojančių advokatų neteisėtus veiksmus, yra pakankamai mažai, panagrinėsime Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo išnagrinėtas drausmės bylas, kuriose daugumoje atvejų yra pažeidžiami Advokatų etikos kodekse įvardinti principai.

Vienoje iš bylų Garbės teismas nagrinėjo advokato lojalumo klientui pareigos pažeidimo klausimą. Advokatų etikos kodekso 10 straipsnyje yra detalizuotas lojalumo klientui principas, reiškiantis profesionalaus advokato ir kliento bendradarbiavimo ir tinkamo advokato funkcijų vykdymo sąlygą, lemiančią advokato pareigą paslaugas klientui teikti taip, kad tai labiausiai atitiktų kliento interesus. Advokatas privalo derinti savo veiksmus su klientu, klientui prašant informuoti klientą apie pavedimo vykdymo eigą, nedelsdamas informuoti apie esminius įvykius, kad klientas galėtų laiku priimti tinkamą sprendimą (Advokatų etikos kodeksas, 2016, 10 str.). Bylos duomenimis, pareiškėjas

skunde nurodė, kad jam buvo skirta valstybės garantuojama teisinė pagalba dėl kasacinio skundo parengimo, tačiau advokatas netinkamai atstovavo kliento interesams, o būtent, advokatas susitikimą paskyrė tik po mėnesio, nors pareiškėjas per savaitę surinko reikalingus dokumentus, susitikimas buvo formalus, kadangi advokatas net nebuvo susipažinęs su bylos medžiaga; advokatas pažadėjo pateikti kasacinio skundo projektą, tačiau nurodytu terminu projekto nepateikė, dėl ko pareiškėjas buvo priverstas pats per kelias dienas parengti ir teismui pateikti savo kasacinį skundą, tačiau jau pasibaigus tokio skundo pateikimo terminui, ko pasėkoje skundas nebuvo priimtas. Skundžiamas advokatas paaiškino, kad visus pareiškėjo pavedimus įvykdė tinkamai, tačiau pareiškėjas nuolat jį kaltino veikimu kitos šalies interesais. Garbės teismas nustatė, kad advokato teiktos paslaugos neatitiko advokato veiklos profesionalumo ir paslaugų kokybės standarto. Garbės teismas nusprendė, kad advokatas pasirašė ir pateikė pareiškėjo vardu kasacinį skundą nesuderinęs dokumento turinio su klientu ir nepaisydamas kliento aiškiai išreikštos valios to nedaryti. Teismas pripažino, kad advokatas veikė prieš kliento valią ir taip peržengė jam suteiktas įgaliojimo atstovauti ribas, nesilaikė lojalumo pareigos klientui. Garbės teismas už profesinės etikos reikalavimų pažeidimus advokatui skyrė drausminę nuobaudą – papeikimą (Lietuvos advokatūra, 2025).

Kitoje byloje Garbės teismas nagrinėjo interesų konflikto vengimo pareigos klausimą. Interesų konflikto vengimo principas yra detalizuotas Advokatų etikos kodekso 11 straipsnyje, pagal kurio 5 dalį advokatui draudžiama konsultuoti, atstovauti, ginti ar veikti dviejų ar daugiau klientų vardu ir/ar interesais tuo pačiu klausimu ar dėl teisinių santykių, jeigu tų klientų interesai yra priešingi arba yra reali tikimybė, kad interesų konfliktas kils ateityje. Pagal 11 str. 5 dalį, draudimas netaikomas, išskyrus atstovavimą ar gynybą toje pačioje byloje, kai tenkinamos visos šios sąlygos: 1) protingai įmanoma suderinti visus priešingus interesus ir tinkamai suteikti teisinės paslaugas kiekvienam tokiame klientui; 2) visi tokie klientai, būdami tinkamai informuoti, aiškiai sutinka dėl tokio teisinių paslaugų teikimo (įskaitant iš anksto gaunamą sutikimą); 3) nebus pažeistas nė vieno tokio kliento informacijos konfidencialumas. Bylos duomenimis, advokatės sudarė teisinių paslaugų sutartis su pareiškėja ir kitu asmeniu dėl atstovavimo jų interesams. Advokatės parengė procesinius dokumentus ir atstovavo abiem klientams byloje dėl paveldimo turto administratoriaus skyrimo. Po kurio laiko pareiškėja nutraukė teisinių paslaugų sutartį su advokatėmis. Priešingą interesą byloje turintis asmuo inicijavo civilinę bylą, kurioje reikė reikalavimus dėl kito asmens nušalinimo nuo paveldimo turto palikimo administratoriaus pareigų. Pareiškėja šioje byloje taip pat pateikė prašymą nušalinti kitą asmenį nuo paveldimo turto palikimo administratoriaus pareigų. Advokatės,

atstovaudamos kitą asmenį, parengė atsiliepiamą į pareiškėjos prašymą, kuriuo prašė jį atmesti. Garbės teismo vertinimu, tokioje situacijoje pareiškėjos ir kito asmens interesai dėl paveldimo turto palikimo administratoriaus kandidatūros išsiskyrė ir tapo priešingais. Nors pareiškėja ne kartą kreipėsi į advokates su prašymu nutraukti atstovavimą kitam asmeniui, tačiau advokatės interesų konflikto neįžvelgė ir toliau atstovavo kitam asmeniui, veikdamos prieš pareiškėją. Garbės teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jo pareiškėjai pareiškus nepasitenkinimą dėl advokačių atstovavimo priešingai šaliai, ne tik nebuvo nusišalinta nuo tokio atstovavimo, bet ir papildomai pasitelkta kita atstovė ginti priešingą interesą turinčios šalies interesus teisiniame santykiyje su pareiškėja, nepašalina draudimo vengti interesų konflikto pažeidimo fakto. Garbės teismas išaiškino, kad ta pati byla interesų konflikto vengimo aspektu suprantama ne tik kaip konkreti iškelta byla, bet ir kaip visos kitos bylos, kurios yra susijusios su pirminėje byloje nagrinėjamų teisinių santykių modifikavimu. Todėl interesų konflikto vengimas neabejotinai turi būti užtikrinamas ne formaliai atskiriant skirtingas bylas, o įvertinus konkretų ginčo dalyką, jo pobūdį ir advokato santykį su ginčo šalimis. Taigi, Garbės teismas pripažino, kad advokatės pažeidė advokatų lojalumo klientui ir interesų konflikto vengimo principą (Lietuvos advokatūra, 2025).

Iš pateiktų bylų galima daryti išvadą, kad advokatų veiklos principų, nustatytų Advokatūros įstatyme ir Advokatų etikos kodekse, laikymasis yra vienas iš profesionalui keliamų reikalavimų. Šių principų nesilaikymas lemia profesionalui taikomos pareigos, numatytos CK 6.246 str. 1 d., elgtis atidžiai ir rūpestingai nevykdymą. Tuo pačiu advokatų veiklos principų nesilaikymas sudaro prielaidas taikyti drausminę ir net civilinę atsakomybę. Juk drausminės atsakomybės atveju advokatas yra drausminamas siekiant pasiekti, kad pažeidimai nepasikartotų ateityje, o civilinės atsakomybės atveju siekiama atlyginti advokato neteisėtais veiksmais padarytą žalą nukentėjusiems asmenims.

Kaip jau minėta, kaltės sąvoka yra reglamentuota CK 6.248 str. Remiantis šio straipsnio nuostatomis, skolininko kaltė yra preziumuojama, išskyrus įstatymo numatytus atvejus. Sutarties ar įstatymų numatytais atvejais atsakomybė gali atsirasti ir be kaltės. Tokiu pavyzdžiu gali būti CK 6.256 str. 4 d., pagal kurią, kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita. Lietuvos nacionalinėje teisėje advokatai niekada nebuvo laikomi verslininkais. Nauja praktika, pagal kurią advokato veikla buvo prilyginta verslininko veiklai, iš esmės buvo suformuota po 2015 m. sausio 15 d. Teisingumo Teismo sprendimo byloje Nr. C-537/13, kurioje prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo pateiktas nagrinėjant B. Šibos ir advokato A. Devėno ginčą dėl honoraro sumokėjimo. Teisingumo

Teismas savo sprendime pažymėjo, kad advokatų teikiamų paslaugų srityje nelygybė tarp klientų-vartotojų ir advokatų egzistuoja iš principo dėl to, kad jų turima teisinė informacija nėra tokia pati, kadangi advokatai turi aukšto lygio ir specialių žinių, kurių vartotojai gali neturėti. Sprendime taip pat nurodoma, kad advokatas, už atlyginimą teikiantis teisinės paslaugas vartotojui, veikia kaip verslininkas, nepaisant to, kad advokato veiklai būdingas visuomeninis pobūdis. Tą įrodo ir advokato paruoštos standartinės sutarties sąlygos, kurias advokatas savo iniciatyva įtraukia į teikiamų teisinių paslaugų sutartį. Taigi standartinės teisinių paslaugų sutartys, sudarytos tarp advokato ir fizinio asmens, veikiančio ne su jo verslu ar profesija susijusiais tikslais, turi būti kvalifikuojamos vartojimo sutartimis (Teisingumo Teismo 2015 m. sausio 15 d. sprendimas byloje). Taigi, ar advokatui, kaip verslininkui, atsakomybės srityje gali būti taikoma CK 6.256 str. 4 d.? Atsakant į šį klausimą būtina dar kartą atkreipti dėmesį į CK 6.256 str. 4 d., kuri nurodo, kad nuo atsakomybės be kaltės sutartimi ar įstatymu gali būti nustatytos išimtys. Viena iš tokių įstatymu verslininkui nustatytų išimčių yra prievolės, kurių vykdymu užtikrinamas ne rezultatas, o maksimalių pastangų dėjimo standartas. Advokatai, kaip ir gydytojai, įprastai priskiriami prie profesionalų, kurių prievolės turi pareigą ne užtikrinti rezultatą, bet dėti maksimalias pastangas siekiant rezultato. Todėl sutartinių santykių atveju turėtų būti taikomos CK 6.200 str. 4 d. nuostatos. Aiškindamas rūpestingumo pažeidimo klausimą sutartiniuose santykiuose, kasacinis teismas pažymėjo, jog CK 6.200 straipsnio 4 dalis leidžia daryti išvadą, kad kaltė yra būtina atsakomybės už sukeltą žalą sąlyga prievolės užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidimo atveju. Pasak teismo, kadangi CK 6.200 straipsnio 4 dalis laikytina specialiąja CK 6.256 straipsnio 4 dalies nukreipiamosios normos atžvilgiu, prievolę užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį pažeidęs verslininkas atsako už kaltais veiksmais sukeltą žalą. Tokia išvada darytina, atsižvelgiant į šios prievolės pobūdį: net ir didžiausią patirtį bei kompetenciją turintis verslininkas negali pagrįstai užtikrinti, kad pageidaujamas rezultatas bus pasiektas“ (LAT 2017 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, galima daryti išvadą, kad advokatas, kaip verslininkas, vykdydamas prievolę turi dėti maksimalias pastangas, kuriomis turi užtikrinti profesionalui keliamą atidumo ir rūpestingumo laipsnį. Advokatui kaltė yra būtina atsakomybės už padarytą žalą sąlyga, kaltė yra preziumuojama. Todėl teisme advokatas turi paneigti šią prezumpciją, pateikdamas įrodymus, jog atitinkamomis sąlygomis jis buvo pakankamai rūpestingas ir apdairus, kiek tomis sąlygomis jam, kaip teisinės srities profesionalui, buvo būtina. Kaip jau minėta, pagal CK ir doktriną, Lietuvoje yra įtvirtinta objektyvioji kaltės samprata. Prof. V. Mizaro nuomone, kaltė turėtų būti nustatoma lyginant du elgesio standartus: faktinį asmens elgesį konkrečioje situacijoje ir

hipotetinį protingo ir rūpestingo asmens elgesį. Jei tarp šių elgesio modelių yra neatitikimas, turi būti konstatuota kaltė (Mizaras, 2007, p. 61). Papildomai, užsienio doktrinoje sakoma, kad lyginant profesionalo faktinį elgesį su hipotetiniu protingo ir rūpestingo profesionalo elgesiu, reikia vertinti ar profesionalas veikė jam suteiktos kompetencijos ribose, o taip pat ar jis veikė pakankamai rūpestingai, profesionaliai ir atsargiai, kaip tokiomis pačiomis aplinkybėmis iš profesionalo yra tikimasi (Ahmed, 2021 cituota Dobbs, 2016, p. 36). Taigi, advokato atveju, jo faktinis atidumas ir rūpestingumas yra lyginamas su tos pačios srities kvalifikuoto specialisto elgesio modeliu toje pačioje ar panašioje situacijoje.

Profesionalui taikomos rūpestingumo pareigos kontekste negalima nepaminėti ir teismų taikomų nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės advokatų parengtoms teisinių paslaugų teikimo sutartims. Kasacinis teismas ne kartą savo praktikoje akcentavo fiduciarinių santykių, susiklostančių tarp advokato ir jo kliento, svarbą. Teismo nuomone, atstovui, veikiančiam atstovaujamojo interesais, yra taikomos ne tik tam tikros pareigos, bet ir papildomi lojalumo, interesų konflikto vengimo ir kiti etiško elgesio standartai. Tarp advokato ir kliento susiklosto fiduciariniai atstovo ir atstovaujamojo santykiai, grįsti pasitikėjimu, todėl advokato profesija yra viena iš profesijų rūšių, kurios atstovams taikomi didesni, reiklesni elgesio standartai (LAT 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, padidintas rūpestingumo pareigos standartas turi būti taikomas ir rengiant teisinių paslaugų teikimo sutartis, eliminuojant jas nuo nesąžiningų sąlygų, kuriomis, priešingai negu fiduciariniuose santykiuose, yra pažeidžiamos vienos iš šalių – kliento teisės ar pareigos. Ir nors nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolė yra vykdoma remiantis CK 6.228⁴ str., kuris nepatenka į civilinės atsakomybės sąlygas reglamentuojančių straipsnių apimtį, darbo autorės nuomone, nesąžiningų sąlygų naudojimas advokatų teisinių paslaugų sutartyse pažeidžia advokato veiklai taikomą maksimalių pastangų dėjimo ir aukšto rūpestingumo pareigos profesinėje veikloje standartą.

Taigi, atlikus tyrimą, galima daryti išvadą, kad advokato profesijai keliama aukšti kvalifikaciniai, etiniai ir profesinio elgesio reikalavimai seka iš advokato paskirties – teisingumo vykdymo. Profesinės atsakomybės advokatui taikymo atveju būtina nustatyti visas keturias civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp žalos ir neteisėtų veiksmų bei kaltę. Profesinės atsakomybės atveju kaltė yra preziumuojama, todėl advokatas, teigdamas, kad yra nekaltas, turi įrodyti, jog atitinkamomis sąlygomis jis buvo maksimaliai rūpestingas ir apdairus, kiek tomis sąlygomis jam, kaip kvalifikuotam profesionalui, buvo būtina. Rūpestingumo pareigos elementas advokatų civilinėje atsakomybėje egzistuoja ne tik vertinant advokato kaltę, bet

ir galimus neteisėtus veiksmus, kuriais buvo sukelta žala. Neteisėti veiksmai advokato veikloje pasireiškia įstatymo ar kitų teisės aktų, tokių kaip Advokatų etikos kodeksas, ar sutarties pažeidimu, arba bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu. Todėl neteisėti veiksmai gali kilti dėl nekvalifikuotumo procesinių dokumentų rengime, terminų praleidimo ir pan., jei šiais veiksmais yra padaroma žala. Teismų praktikos trūkumas teisinių paslaugų teikimo srityje rodo, kad įrodyti advokato neteisėtus veiksmus yra pakankamai sudėtinga. Kaip pavyzdžius galima pateikti Kauno apylinkės teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimą civilinėje byloje, kurioje teismas nenustatė advokato neteisėtų veiksmų ir ieškinį atmetė, bei Vilniaus apylinkės teismo 2017 m. vasario 6 d. sprendimą civilinėje byloje, kurioje teismas netenkino ieškovės reikalavimo advokatui taikyti profesinę atsakomybę. Šių bylų pavyzdžiai parodo, kad advokato, kaip profesionalo, rūpestingumo pareigos įrodinėjimo sudėtingumas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, dėl kurių yra atsisakoma ginti pažeistas teises. Kaip jau minėta, sutartinės atsakomybės išskirtinumas pasireiškia galimybe sutartyse atsakomybę riboti, jei tai neprieštarauja įstatymo nuostatomis. Visgi, ir šiuo atveju advokato, kaip profesionalo, rūpestingumo pareiga kitos šalies atžvilgiu turi būti išlaikyta, kadangi neatsakingai parengtos teisinių paslaugų sutarties sąlygos gali būti pripažintos nesąžiningomis ir pažeidžiančiomis vartotojo/kliento teises.

Baigiant advokatų profesinės civilinės atsakomybės temą, norisi pacituoti doktriną, kurioje įvardijami žingsniai advokatams kaip išvengti galimų ieškinių dėl nekokybiškų teisinių paslaugų teikimo dar prieš sueinant į advokato-kliento teisinį santykį. Pirmiausia, pažinti savo klientą (advokatas turėtų surinkti bent minimalią informaciją apie klientą, ypač pirmo susitikimo metu arba pirmame bylos etape), antra, vengti interesų konflikto, trečia, laikytis rašytinių formalumų (rašytinis dokumentas, kuriame išsamiai apibrėžiama teisinių santykių apimtis, yra gyvybiškai svarbus, ypač, jei jame detalios nurodomos advokato pareigos), ketvirta, nežadėti laimėti bylos (advokatas turi būti sąžiningas ir objektyvus bylos klausimu, todėl turi būti su klientu aptartos stipriosios ir silpnosios bylos pusės bei geriausia ir blogiausia bylos baigtis), penkta, palaikyti ryšį su klientu (advokatų etikos kodeksas advokatą įpareigoja informuoti klientą apie bylos eigą), šešta, iš anksto su klientu aptarti teisinių paslaugų teikimo kainą, ir galiausiai, pripažindamas netinkamos teisinės veiklos riziką ir įgyvendindamas prevencijos procedūras, advokatas gali iki minimumo sumažinti galimų ieškinių dėl nekokybiškų teisinių paslaugų teikimo tikimybę (Sabnis, 2014, p. 1-6).

3.3. Rūpestingumo pareiga notarų veikloje

Pasaulyje yra du pagrindiniai notariato modeliai: anglosaksiškasis ir lotyniškasis. Kaip aiškina prof. dr. L. Didžiulis, anglosaksiškame (kanceliariniame) notariate viešieji notariai (angl. *notaries public*) atlieka techninį vaidmenį – liudija sandorių pasirašymą, nustato asmenų tapatybę ir tvirtina jų parašų tikrumą, priima liudijimus ir pareiškimus, todėl iš esmės viešieji notariai yra tik raštininkai, kuriems paprastai nekeliami aukšti teisinių žinių reikalavimai. Pagal lotyniškojo (civilinio) notariato modelį, notarui yra patikėta išimtinė teisė tvirtinti svarbius civilinius sandorius, todėl jam keliama griežti profesiniai standartai ir atsakomybė (Didžiulis, 2019, p. 71). Lietuvos valstybė yra priskiriama prie pastarojo modelio. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 str. 1 d. notaras apibrėžiamas kaip valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis Notariato įstatyme nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų (1992). Nors notaras įvardijamas kaip valstybės įgaliotas asmuo, visgi, sutinkamai su Notariato įstatymo nuostatomis, jis dirba savarankiškai (21 str. 1 d.) ir asmeniškai atsako už savo darbą (6 str. 2 d.). Ypatingą notaro statusą yra pažymėjęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Teismas pasakė, kad pagal Lietuvos teisę notaro statusas yra dvejopas: viena vertus, jis yra valstybės įgaliotas asmuo, kurio veikla susijusi su viešųjų funkcijų vykdymu, kita vertus, notaras verčiasi profesine veikla – teikia teisinės paslaugas. Tačiau, skirtingai nei kiti paslaugas teikiantys asmenys, notaras turi išskirtines teises teikti tam tikras paslaugas (įstatymai nustato sandorius, kuriuos privaloma tvirtinti notarine tvarka, be to, notaras tvirtina įstatyme nurodytus juridinius faktus, išduoda paveldėjimo teisės liudijimus ir pan.) (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas). Notaras, kaip valstybės įgaliotas asmuo, į pareigas skiriamas viešo konkurso būdu, tuo pačiu jam keliant gana aukštus kvalifikacinius reikalavimus. Asmuo, planuojantis tapti notaru, privalo turėti teisės bakalauro ir teisės magistro kvalifikacinius laipsnius arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį, būti nepriekaištingos reputacijos, turėti atitinkamo darbo stažą ir kt. (Notariato įstatymo 3 str. 1-2 d.). Notarai privalo kelti kvalifikaciją; jie yra periodiškai atestuojami, siekiant patikrinti jų kvalifikaciją ir profesines žinias (Notariato įstatymo 3 str. 1-2 d.). Taigi galima daryti išvadą, kad notaro profesijai keliama kvalifikaciniai reikalavimai nenusileidžia advokato profesijai keliamiems reikalavimams. Savo profesinėje veikloje notariai privalo vadovautis Lietuvos Respublikos notarų etikos kodekse įtvirtintais notarų profesinės etikos principais, tarp kurių vieni iš svarbiausių yra teisingumas ir teisėtumas, nepriklausomumas ir

objektyvumas, notarinių veiksmų slaptumas, profesinė kompetencija (2015). Visgi, lyginant notarų ir advokatų civilinę atsakomybę, pasak E. Baranausko, notaro civilinės atsakomybės ypatumus lemia tai, kad notaras veikia laikydamasis ne sutarties, bet įstatymo nustatytų įsipareigojimų. Advokatas nesaistomas pareigos sudaryti teisinių paslaugų sutartį, kai tuo tarpu notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis specifines tik jam priskirtas funkcijas, kuris be įstatyme nustatyto pagrindo negali atsisakyti atlikti notarinio veiksmo (Baranauskas, 2003, p. 61).

Notariato įstatyme įtvirtinta asmeninė atsakomybė už savo pareigų atlikimą lemia šios profesijos atstovui kaip profesionalui taikomą sugriežtintą profesinę atsakomybę. Dėl griežtos notarų profesinės civilinės atsakomybės yra ne kartą pasisakyta ir teismų praktikoje, kuri šiuo klausimu, lyginant ją su advokatų civilinės profesinės atsakomybės bylomis, tikrai yra gausi. Lietuvos kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad konkretaus notaro užduotis yra atliekamais notariniais veiksmais patikrinti tvirtinamo sandorio atitikimą įstatymams, kadangi notarui valstybė yra suteikusi svarbius įgaliojimus jam vykdomą viešąją funkciją – apsaugant teisėtumą civiliniuose teisiniuose santykiuose, tai suponuoja ir notaro griežtos profesinės atsakomybės ypatumus. Taigi notaras, prieš tvirtindamas sandorius, privalo imtis įmanomų priemonių tam, kad būtų išvengta neteisėtų sandorių sudarymo, būti maksimaliai atidus. Teismas pabrėžė, jog kiekvienu atveju, kuomet notaras peržengia įstatymo jam suteiktus įgaliojimus ar juos netinkamai vykdo, bei dėl to padaroma žala tretiesiems asmenims, tokios žalos atsiradimas yra pripažintinas neteisėtu (CK 6. 263 str. 1 d.), todėl tretiesiems asmenims padaryta žala turėtų būti atlyginama visiškai net ir tuomet, kai notaras suklydimo įtakoje ar dėl kitų asmenų neteisėtų veiksmų (pvz. apgaulės) atlikdamas savo profesinėje veikloje jam priskirtas funkcijas padaro formalaus pobūdžio pažeidimą, kuriuo prisidedama prie žalos atsiradimo. Pasak teismo, prievolė atlyginti žalą išnyksta tik tuomet, jei neteisėti notariniai veiksmai, dėl kurių kilo žala, atliekami force majeure bei kitomis atleidimo nuo civilinės atsakomybės bei jos netaikymo sąlygomis, numatytomis CK 6. 253 str. Dėl to įstatymai numato privalomą notaro civilinės atsakomybės draudimą, kuris suteikia galimybes asmeniui, kuris nukentėjo taip pat ir dėl to, kad neteisėtas sandoris buvo patvirtintas notaro, turėti papildomas garantijas (LAT 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Civilinėje atsakomybėje notaras nelaikomas pareigūnu, todėl už žalą jis atsako bendrais pagrindais, įstatymai notaro atsakomybės dydžio neriboja (Baranauskas, 2003, p. 60). Notariato įstatymo 16 str. įtvirtinta, kad už savo, savo atstovo ir notaro biuro darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą, vykdamas notaro profesinę veiklą, notaras atsako CK ir Notariato įstatyme nustatyta tvarka. Teismų praktikoje ne kartą yra pažymėta, kad notaro civilinė atsakomybė už savo veiksmais

padarytus profesinius pažeidimus yra deliktinė (LAT 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje). Tokią išvadą galima daryti iš to fakto, kad notarą ir jo klientą sieja ne sutartiniai, o teisiniai santykiai, atsiradę įstatymo pagrindu, notaras gina ne tik asmenų teises ir interesus, bet ir viešąjį interesą. Taigi, atsižvelgiant į deliktinį atsakomybės pobūdį, notaro atsakomybė galima tik esant visoms keturioms atsakomybės sąlygoms: neteisėtiems veiksams, žalai, priežastiniam ryšiui tarp žalos ir neteisėtų veiksmų bei kaltei.

Kaip jau anksčiau minėta, civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti, arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 str. 1 d.). Kokie veiksmai notaro veikloje laikomi neteisėtais? Lietuvos kasacinis teismas yra pasakęs, kad notaro veiksmų teisėtumas vertinamas pagal tai, ar notaras nepažeidė jo veiklą reglamentuojančių įstatymų, taip pat kitų teisės normų; notarui, kaip ir kiekvienam asmeniui, nustatyta pareiga elgtis taip, kad nebūtų padaroma žala (CK 6.263 straipsnis), o vykdant profesinę veiklą jam tenka pareiga užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, būtų užtikrinta asmenų teisėtų interesų apsauga (Notariato įstatymo 1, 2 straipsniai). Atsižvelgiant į šias nuostatas turi būti vertinama, ar notaro veiksmai yra teisėti (LAT 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, jei notaras pažeidžia jo veiklą reglamentuojančias teisės normas, ir tokia veikla yra padaroma žala, notaro veiksmai yra laikomi neteisėtais. Tačiau notaro veiksmai neapsiriboja vien tik įstatymų laikymusi. Notarui atsakomybė kyla ir už nepakankamą atidumą ir rūpestingumą atliekant pareigas. Kaip savo srities profesionalas, jis turi laikytis ne tik bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai, bet profesionalui taikomos rūpestingumo pareigos, pagal kurią notaras savo veiksmais niekam nepadarytų žalos. „Profesinė rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*) yra pagrindinė notaro pareiga, reikalaujanti tinkamai atlikti notarinį veiksma ir tinkamai vykdyti kitas notaro funkcijas“ (Didžiulis, 2019, p. 75). Vienoje iš bylų notarė, nustatydamą paskolos gavėju bei įkeičiamo buto savininku prisistačiusio asmens tapatybę ir jo parašo tikrumą, apsiribojo asmens tapatybės nustatymu pagal pateiktą pasą, nurodydamą paso numerį bei asmens kodą, tačiau nepalygindama asmens parašo su parašais, esančiais kituose dokumentuose. Apeliacinis teismas pažymėjo, kad notarė, nustatydamą asmens tapatybę ir parašo tikrumą, turėjo įsitikinti, ar asmens dokumentai priklauso juos pateikusiam asmeniui, ir ne tik atidžiai apžiūrėti parašus, esančius asmens dokumente, bet ir juos palyginti su parašais, esančiais kituose dokumentuose. Byloje notarė paaiškino, kad kitokio reikalavimo, nei asmens tapatybės nustatymas pagal pateiktą asmens tapatybės kortelę arba kitą asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, įstatymai nenustato. Visgi teismas konstatavo, kad notarė

nesilaikė jai keliamų griežtesnių rūpestingumo ir atidumo reikalavimų, t. y. atliko neteisėtus veiksmus (neveikimą). Todėl pagrįsta yra pirmosios instancijos teismo išvada, kad notarė yra kalta dėl pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai neįvykdymo ir kad dėl šių jos veiksmų atsirado pagrindas notarės civilinei atsakomybei (Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje). Kitoje byloje dėl notaro veiksmų asmens identifikavimui nustatyti kasacinis teismas pabrėžė, kad siekiant tinkamai vykdyti nustatytas pareigas, nepakanka vien imtis įstatyme imperatyviai nurodytų priemonių, todėl nebūtina, kad kiekvienas veiksmas, atliekamas, vykdant notaro funkcijas, būtų įtvirtintas įstatyme ar kitame norminiame akte. Teismas akcentavo, jog būtina dėti maksimalias pastangas ir pasitelkti visas priemones, neprieštaraujančias įstatymui, kad šios funkcijos būtų atliktos tinkamai. Nagrinėjamoje byloje akivaizdus formalus taisyklių reikalavimų vykdymas: asmens dokumento pateikimas atliekant notarinius veiksmus, buvo laikomas asmenybės nustatymo būdu, t. y. sandoriuose nurodyta ne koku būdu įsitikinta asmens tapatybė, o tik asmens dokumento pavadinimas, numeris, jį išdavusi institucija, išdavimo data bei asmens gyvenamosios vietos adresas, kai tuo tarpu asmenybės nustatymas – tai procedūra, kurios tikslas - identifikuoti asmenį, atliekant visumą tam tikrų veiksmų ir panaudojant atitinkamas priemones. Pasak teismo, asmens dokumentai - pasas, vairuotojo pažymėjimas ar kiti - turi būti apžiūrėti, įsitikinta, kad šie dokumentai priklauso juos pateikusiam asmeniui, todėl notaras asmens identifikavimui privalo pasinaudoti tokiais dokumento elementais kaip nuotrauka, asmens kodas, parašas, tačiau jais neapsiriboti (LAT 2003 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje).

Notaras atsako tik už kaltais veiksmais padarytą žalą. Kaip jau minėta, CK 6.248 str. 3 d. įtvirtinta, kad asmuo laikomas kaltu, jei atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Šioje teisinėje normoje įvardinti rūpestingumo ir apdairumo kriterijai nėra vienodi kiekvienos profesijos atstovui. Notariato įstatymo 26 str. 2 d., pagal kurią pripažįstama, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, iki šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais, leidžia daryti išvadą, kad notarui jo veikloje yra taikomas labai aukštas rūpestingumo laipsnis. Rūpestingumo svarba atsiskleidžia ir teismų praktikoje. LAT 2013 m. nutartyje akcentavo, kad prieš tvirtindamas sandorius notaras privalo būti maksimaliai atidus, kad ne tik būtų išvengta neteisėtų sandorių sudarymo, bet ir būtų užtikrinta asmenų teisėtų interesų apsauga, kadangi notarui atliekant savo profesines pareigas atsiranda juridiniai faktai, kurie keičia civilinius santykius. Pasak teismo, pasitikėjimas notaro atliekamais veiksmais grindžiamas ir Notariato įstatymo 26 str. 2 dalyje įtvirtinta taisykle, jog notarine forma

patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, kol šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais. Taigi notaras yra ir civilinių santykių teisėtumo ir stabilumo garantas, ir tokia socialinė–teisinė padėtis įpareigoja notarą būti ypač atidžiu ir rūpestingu aukštos kvalifikacijos teisininku (LAT 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, kokie rūpestingumo reikalavimai notarui, kaip profesionalui, taikomi, pavyzdžiui, sandorių sudarymo tvirtinime? Ar sandorio pripažinimas negaliojančiu parodo notaro kaltę? Ar notaro kaltė gali būti suabsoliutinta? Notaro kaltės klausimą sandorių tvirtinimo procese LAT išsamiai išaiškino 2002 m. birželio 13 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002. Nutartyje teismas pasakė, kad tokiam asmeniui kaip notaras yra nustatyti griežtesni rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, todėl jo atsakomybės pagrindų gali būti paties mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimas, neatidumas ar net klaida. Žemutinė suklydimo riba nustatyta pagal tai, ar notaras padarė viską, ko yra protinga iš jo reikalauti, todėl, jei teismas pripažįsta negaliojančiu notaro patvirtintą sandorį, tai jau yra prielaida svarstymui, kad notaras atliko ne viską. Teismas pabrėžė, kad sandorio tvirtinimo metu notaras turi nustatyti faktines sandorio aplinkybes, jas teisiškai įvertinti ir tinkamai teisiškai įforminti, taip pat notaras privalo nustatyti faktinę padėtį, kurioje esant šalys ketina sudaryti sandorį, asmenų pageidaujamas ar prognozuojamas pasekmes, jų pageidaujamas sąlygas ir tikėtinas pasekmes, kuo nustatomi tikrieji asmenų ketinimai ir jų laisva valia dėl sandorio sudarymo. Vėliau, teismo nuomone, šių ir kitų reikšmingų duomenų pagrindų notaras privalo atlikti teisinį kvalifikavimą ir daryti teisinio pobūdžio išvadas, ar asmenų pageidaujamas sandoris neprieštaraus įstatymams, kokiai konkrečiai sutarties rūšiai atitinka asmenų nurodytos aplinkybės ir pageidaujamos sąlygos, tai tinkamai teisiškai įforminti. Atsižvelgiant į šiuos reikalavimus notaro profesinei veiklai, tvirtinant sandorius, notaro kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga nustatinėtina pagal tai, ar įrodyta, kad notaras konkrečioje situacijoje elgėsi tokiu būdu (LAT2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Kasacinio teismo nutartyje smulkmeniškai detalizuota rūpestingo profesionalo veiksmų seka sandorio tvirtinimo procese įrodo, kad šiai profesijai taip pat yra taikomas apdairaus ir atidaus žmogaus standartas. Šis standartas, kuris atitinka *bonus pater familias* etaloną, yra priskiriamas ne vienos profesijos atstovui, kuriam yra taikoma profesinė civilinė atsakomybė. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad „*bonus pater familias* etalono taikymas notarui reiškia ne tik tai, kad jis turi būti toks geras teisininkas, kad nebūtų sandorių, turiniu ar forma neatitinkančių įstatymų, bet ir toks atidus teisininkas, kad atkreiptų dėmesį į visas sandorio sudarymo aplinkybes, o kilus menkiausiai abejonei, darytų viską, kad sandoris būtų įformintas tinkamai, arba atsisakytų atlikti notarinį veiksmą (LAT 2013 m. liepos 18

d. nutartis civilinėje byloje). Civilinėje atsakomybėje kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, yra preziumuojama. Todėl notaras visada turi įrodyti savo nekaltumą. Pavyzdžiui, jei yra tiriama, ar nėra notaro kaltės dėl sandorį sudariusios šalies ydingos valios susiformavimo, tai, pasak teismo, turi būti vadovaujamasi tuo, kad notaras privalėjo nustatyti esmines faktines sutarties sudarymo aplinkybes ir sąlygas, aiškintis šalių motyvaciją sudaryti sutartį ir jų numatomus ar pageidaujamus padarinius, išaiškinti teisinius, turtinius ir kitokius šalims svarbius padarinius, savarankiškai teisiškai kvalifikuoti faktines aplinkybes ir tada pasiūlyti tinkamai teisiškai įforminti asmenų tikrąją valią dėl sandorio sudarymo. Kol egzistuoja bent viena prielaida, kad notaras buvo neatidus ir nepakankamai rūpestingas, tol kaltės prezumpcija negali būti paneigta (LAT 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje). Jei viena iš sandorio šalių veikė nesąžiningai, tai, pasak kasacinio teismo, ar taikytina civilinė atsakomybė už notaro padarytą neatidumą, sprendina pagal tai, ar šis asmuo padarė viską, ko yra protinga iš jo reikalauti. Jeigu konkrečiu atveju notaras ėmėsi teisės aktais numatytų priemonių, atliko kitus veiksmus, kurie, nors ir nenumatyti teisės aktais, bet buvo reikalingi ir jų pagrįsta reikalauti iš notaro, manant, kad tik taip jis tinkamai atliks pareigas, tai civilinė atsakomybė, kuri taikoma kaltės pagrindu, nebūtų galima dėl kaltės paneigimo, o tai reiškia, kad notaras kaltę paneigė (LAT 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, iš pateiktų kasacinio teismo išaiškinimų galima daryti išvadą, kad vertinant notaro kaltę pirmiausia yra sprendžiama, ar notaras padarė viską, ką jis privalėjo padaryti. Šiai išvadai pritaria ir V. Baranauskas, sakydamas, kad „teiginys, kad notarams keliama griežtesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai, taikomas notarui kaip teisininkui, bet ne kaip kitų specialių žinių turinčiam asmeniui, galinčiam ir privalančiam nustatyti, ar pateiktas pasas nėra suklustotas, o parašai tikri. Todėl byloje, kurioje notaras įrodys, kad jis padarė viską, ką tokiomis aplinkybėmis būtų padaręs rūpestingiausias ir atsargiausias notaras, ir neturėjo teisėtų argumentų atsisakyti atlikti notarinį veiksmą, ieškinys turėtų būti atmestas. Priešingu atveju būtų konstatuota atsakomybė be kaltės“ (Baranauskas, 2003, p. 63). Apibendrinant, galima teigti, jog, jei notaras įrodo, kad atliko viską, kiek atitinkamu atveju buvo būtina, jo kaltė gali būti paneigta. Ir nors didelė dalis teismų praktikos sako, kad notaras atsako už bet kokią klaidą ar net formalaus pobūdžio pažeidimą, ne vieno teismo sprendimo analizė leidžia daryti išvadą, kad notaro kaltė negali būti suabsoliutinta. Tokią išvadą yra padaręs ir kasacinis teismas toliau cituojamose byloje. LAT 2004 m. sausio 21 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2004, pažymėjo, kad notaro kaltė, net ir panaikinus jo patvirtintą dokumentą, negali būti suabsoliutinta, kadangi kiekvienu atveju turi būti aiškinamasi ar notaras tinkamai atliko savo pareigas. Teismas nurodė, kad notaro kaltės

nėra, jei jis neturi galimybės patikrinti faktų, o įstatymas tam tikros pareigos nenumato, kadangi tokiu atveju dokumentas galėjo būti panaikintas ir dėl kitų priežasčių. Panašius argumentus kasacinis teismas pateikė ir vėlesnėje byloje akcentuodamas, jog reikalavimai notarui užklausti papildomų duomenų apie atsakovo šeimos padėtį nebuvo nustatyti teisės aktais ar būtinumu imtis protingų priemonių. Duomenų visuma, kuria buvo vadovaujamas patvirtinant sandorį, atitiko sandorio patvirtinimo metu galiojusių teisės aktų reikalavimus, o teismų nurodyti reikalavimai vertintini kaip nerealūs, neįmanomi įgyvendinti ir todėl šiuo atveju negalimi, todėl tai sudaro pagrindą išvadai, kad teismai suabsoliutino notaro kaltę, kaip jo civilinės atsakomybės pagrindą (LAT 2023 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi, analizuojant teismų praktiką, galima rasti ir priešingų aukščiau cituotiems teismo sprendimų. Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr. 3K-3-276-378/2017 notarė įrodinėjo, kad tvirtindama sandorį ji atliko viską, ką būtų padaręs rūpestingas ir atsargus notaras, tačiau vien faktas, kad pateikti dokumentai ir parašai buvo suklastoti (nors tai nustatė tik specialus tyrimas) teismo neįtikino, kad notarė elgėsi pakankamai rūpestingai, kadangi, teismo nuomone, dokumentuose esantys akivaizdūs trūkumai turėjo sukelti notarei pagrįstų abejonių dėl dokumentų tikrumo (LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Kitoje byloje teismas pritaikė notarui civilinę atsakomybę, remdamasis tuo, kad notaras netinkamai nustatė pardavėjos tapatybę, kadangi nesutikrino parašo pardavėjos pateiktame pase tapatumo su parašu, esančiu žemės pirkimo-pardavimo sutartyje. Šioje byloje teismo neįtikino notaro argumentai, kad žemės pirkimo-pardavimo sutartis buvo pasirašyta prieš 11 metų, todėl ankstesnis parašas gali skirtis nuo pase esančio parašo, ypač jei pasas yra išduotas neseniai ir senyvo amžiaus asmeniui, nesvarbu, kad parašų skirtumai iš notaro reikalavo jo profesijai nebūdingų žinių, kurių notaras, kaip teisinės profesijos atstovas, neturi (LAT 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje).

Analizuojant notarų profesinę civilinę atsakomybę, būtina aptarti dar vieną dalyką. Kaip jau darbe rašyta, CK 6.263 str. kartu su 6.246 str. 1 dalimi įtvirtina generalinio delikto taisyklę, pagal kurią asmens kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. Tokiu atveju asmens neteisėti veiksmai ir kaltė atskirai nenustatinėjami, o vertinama ar asmens elgesys atitiko reikalingą profesionalo rūpestingumo pareigos standartą. Visgi, išnagrinėjus teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad kai kuriose bylose teismai, net taikydami generalinio delikto taisyklę, atskirai vertina ir notaro neteisėtus veiksmus, ir notaro kaltę. Šią išvadą padarė ir prof. dr. Mizaras, pažymėdamas, kad 2004 m. birželio 23 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2004 LAT, aiškindamas generalinio delikto taisyklę, atskirai analizavo neteisėtus veiksmus ir kaltę kaip notaro civilinės atsakomybės sąlygas. Byloje buvo pripažinta, kad notaras pažeidė pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, tačiau teismas,

taikydamas CK 6.263 str. 1 d., nepripažino, kad neteisėti veiksmai yra kaltės elementas, kas yra neįmanoma, kai esant bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimui, kaltė, kaip reikiamo atidumo ir rūpestingumo standarto nebuvimas, nėra konstatuojama (Mizaras, 2007, p. 68).

Apibendrinant notarams įstatymu priskirtos rūpestingumo pareigos taikymą teismų praktikoje, galima daryti išvadą, kad šios pareigos pažeidimai notarų veikloje teismų dažniausiai nustatomi dėl netinkamo asmenų tapatybės ir parašų tikrumo ar sandoriui aktualių faktinių aplinkybių nustatymo, papildomų įrodymų apie priklausančią turtą neišreikalavimo ir pan. Teismai iš notaro kaip profesionalo reikalauja savo darbe dėti maksimalias pastangas ir pasitelkti visas priemones, neprieštaraujančias įstatymui, kad rinkoje būtų sumažinta neteisėtų sandorių rizika, todėl jo atsakomybės pagrindu gali būti mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimas, neatidumas ar klaida. Ir nors ne vienoje LAT nutartyje yra pažymima, kad notaro kaltė, net ir panaikinus jo patvirtintą dokumentą, negali būti suabsoliutinta, kadangi kiekvienu konkrečiu atveju reikia spręsti ar notaras atliko viską, ką panašiomis aplinkybėmis atlikti buvo būtina, teismų praktika rodo, kad, pavyzdžiui, parašų tikrumo nustatymo atveju notaro atsakomybė yra suabsoliutinama. Negalima nesutikti su civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-611/2019 LAT teisėjo pateikta atskirąja nuomone, kurioje keliamas klausimas, ar teismų praktikoje nėra taikomas per aukštas notaro teisėto elgesio standartas, kadangi „priešingu atveju toks atsakomybės notarui taikymas iš esmės prilygsta absoliučios atsakomybės jam taikymui, kai sandorio pripažinimo negaliojančiu faktas bet kuriuo atveju lemia jo neteisėtus veiksmus ir atitinkamai notaro civilinę atsakomybę. Toks vertinimas gali lemti notaro profesinės veiklos neproporcingą apsunkinimą, varžyti civilinę apyvartą daiktų, kurių perleidimo sandoriai yra tvirtinami notaro, ir lemti notaro atsakomybę iš esmės už neatlikimą tokių veiksmų, kurių jis įprastomis sąlygomis ir negalėjo atlikti“ (LAT 2019 m. liepos 4 d. atskiroji nuomonė civilinėje byloje). Kadangi notaras teikia teisines, o ne ekspertines paslaugas, asmenų tapatybės nustatymo atveju, autorės nuomone, turėtų būti analizuojami tik notaro procedūriniai veiksmai, vertinant, ar notaras apskritai lygino parašus skirtinguose dokumentuose, ir, ar tai darydamas, laikėsi profesionalui priskiriamų atidumo ir rūpestingumo reikalavimų. Šioje srityje galima tik pritarti prof. dr. L. Didžiulio minčiai, kad „tiek Lietuvos materialinė teisė, tiek teismų praktika diegia notaro – mechaniško ir skrupulingo parašų tyrėjo modelį, tačiau neskatina notarų kūrybiškumo ir nepripažįsta jų diskrecijos pasirenkant galimus veiksmus. Tai atitinkamai lemia perdėtą notaro dėmesį dokumentams ir mažesnę dėmesį kitiems įrodymams, kas ne kiekvienu atveju yra efektyvu nustatant tapatybę“ (Didžiulis, 2019, p. 88-89). Reikalavimas, kad notaras bet koku atveju privalo nustatyti dokumento klastotę,

reiškia, kad iš notaro reikalaujama to, kas neįmanoma. Notariato įstatymo 16 str. įtvirtinta, kad notaras atsako tik už kaltais veiksmais padarytą žalą. Kaltė yra būtina notaro civilinės atsakomybės sąlyga, todėl teismas, vertindamas notaro kaltę, visais atvejais privalo įsitikinti, ar notaras padarė pažeidimą, kurio nebūtų padaręs hipotetinis kompetentingas, rūpestingas ir atidus profesionalas. Savo nutartyse kasacinis teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad kilus menkiausiai abejonei dėl sandorio tinkamo įforminimo, notaras gali atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Notariato įstatymo 40 str. suteikia notarui atsisakymo atlikti notarinį veiksma galimybe. Visgi, atsisakymas atlikti notarinį veiksma turi turėti objektyvų pagrindą, t. y. turi būti paremtas išimtinai teisės aktais, atsisakymas negali remtis vien tik subjektyviu notaro požiūriu (LAT 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl darbo autorė pritartų dr. T. Varapnicko siūlymui keisti Notariato įstatymo 40 str., numatant aiškius pagrindus, kada notaras gali atsisakyti tvirtinti sandorį, kaip pavyzdį pateikdamas pagrindą, nustatantį abejonę dėl pateikto asmens dokumento autentiškumo (Varapnickas, 2019, p. 176).

Išvados

1. Pagal savo prigimtį profesinė civilinė atsakomybė yra sutartinė ir deliktinė. Lietuvos teismai vadovaujasi kriterijumi, pagal kurį sutartinė civilinė atsakomybė kyla iš sutarties, o deliktinė atsakomybė kyla teisės subjektams, nesaistomiems sutarties sąlygų. Todėl advokatų, turto vertintojų, audito įmonių padarytai žalai atlyginti taikoma sutartinė civilinė atsakomybė, tuo tarpu, kai tokių profesijų atstovų kaip antstoliai ar notarai, kurių veiklą reglamentuoja teisės aktai ir kurie yra valstybės įgalioti asmenys, užtikrinantys viešąjį interesą, padarytai žalai atlyginti yra taikoma deliktinė atsakomybė. Kalbant apie sveikatos priežiūros įstaigų profesinę civilinę atsakomybę, ir doktrinoje, ir teismų praktikoje ji ilgą laiką buvo vertinama įvairiai. Visgi dabartinė teismų praktika sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais sveikatos priežiūros įstaigoms taiko deliktinę atsakomybę, nesvarbu, ar tarp sveikatos priežiūros įstaigos ir paciento yra sudaryta sutartis, ar ne. M. Morkūnaitės nuomone, tokoskyra tarp sutartinės ir deliktinės atsakomybės tampa vis mažiau aktuali, todėl, darbo autorės vertinimu, kadangi sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju profesinė civilinė atsakomybė negali būti ribojama (CK 6.742 str.), praktiniu požiūriu nėra didelio skirtumo kuri atsakomybės rūšis – sutartinė ar deliktinė – yra taikoma. Svarbiausia, kad padaryta žala pacientui būtų pilnai atlyginta. Visgi, dėl atsakomybės rūšies taikymo teisinio neapibrėžtumo sveikatos priežiūroje, darbo autorė siūlo civilinės atsakomybės taikymą šioje srityje aiškiai sureglamentuoti teisės aktais.

2. Lietuvoje civilinė atsakomybė gali būti atlyginama tik nustačius civilinės atsakomybės sąlygas: 1) neteisėtus veiksmus; 2) priežastinį ryšį; 3) kaltę ir 4) žalą. Tos pačios sąlygos galioja ir profesinėje civilinėje atsakomybėje. Profesinėje atsakomybėje yra labai svarbi rūpestingumo pareiga ir profesionalo rūpestingo elgesio standartas. Lietuvoje šis standartas nustatomas naudojant objektyvųjį kriterijų, pagal kurį yra vertinama ar profesionalas elgėsi taip, kaip jo vietoje būtų pasielgęs patyręs ir kompetentingas profesionalas. Rūpestingumo pareiga profesinėje civilinėje atsakomybėje egzistuoja ne tik šalių, bet ir trečiųjų asmenų atžvilgiu apimtimi, kuri lėmė nuostolių tretiesiems asmenims atsiradimą. Darbo autorė, išnagrinėjusi ne vieną teismų praktikoje nagrinėtą profesinės civilinės atsakomybės bylą, nerado atsakymo į iškilusį klausimą - kaip toli nuo profesionalo nutolusiems tretiesiems asmenims galima kreiptis dėl atsakomybės taikymo profesionalui.

3. Vertindami gydytojo veiksmus ir sprenddami jo kaltės klausimą, Lietuvos teismai taiko rūpestingo, atidaus, kvalifikuoto gydytojo elgesio standartą. Lietuvos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nėra apibrėžtas šio standarto turinys, o teismų praktika byloje

apsiriboja tik rūpestingo elgesio standarto kriterijais, tačiau išsamaus standarto turinio nepateikia. Visgi, išanalizuota teismų praktika parodė, kad teismai taiko labai aukštą sveikatos priežiūros specialisto rūpestingumo pareigos standartą, tuo labiau, kad vėlesnėje teismų praktikoje reikalavimai dar labiau išaukštinti, nes iš gydytojo reikalaujama ne tik atitikimo bendram rūpestingo gydytojo standartui, bet ir atitikimo tam tikros specialybės to paties lygio profesionalo standartui. Nepaisant to, standarto išaukštinimas teismų praktikoje nepanaikina kylančių klausimų dėl jo aiškinimo dviprasmiškumo, kadangi vienose bylose teismas aiškina, kad rūpestingumo pareigos standartas turėtų būti orientuotas tik į formalią norminiais teisės aktais nustatytą medicinos praktiką, kitose bylose teismas sako, kad gydytojo veiksmų standartas turi apimti ne tik medicinos praktikos ir profesinės etikos taisykles, bet ir gydytojo veiksmų vertinimą protingumo, sąžiningumo kriterijais konkrečiomis aplinkybėmis, dar kitose bylose – gydytojo standartas turi būti orientuotas ir į daugumos gydytojų taikomą medicinos praktiką. Vienoje iš vėlesnių bylų standarto apibrėžimui teismas nurodo pareigą nustatyti, ar gydytojas veikė pagal protingą medicinos praktiką, nors pats šio termino nepaaiškina. Darbo autorės vertinimu, tokie dviprasmiški teismų išaiškinimai sukelia daugiau klausimų negu pateikia atsakymų. Autorės nuomone, neprotingas gydytojų profesinio rūpestingumo standarto išaukštinimas neprivertė gydytojų elgtis profesionaliau. Autorė mano, kad kai kuriose bylose, pavyzdžiui, gydytojų rezidentų bylose, reikėtų vadovautis principu - ar teikdamas paslaugą gydytojas padarė viską, ko yra protinga iš jo reikalauti.

4. Nuo 2020 m. sausio 1 d. Lietuvos sveikatos apsaugos srityje atsirado žalos kompensavimo be kaltės modelis. Taikant šį modelį, žala pacientui atlyginama visais atvejais, jeigu nustatoma, kad teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, paciento sveikatai yra padaryta žala, ir kad tai nėra neišvengiama žala sveikatai. Nors Lietuvos kasacinis teismas savo nutartyje konstatavo, kad pagal naują modelį neteisėtų sveikatos priežiūros įstaigos veiksmų nustatyti įstatymas nereikalauja ir teisės į žalos atlyginimą su jais nesieja, visgi rūpestingumo pareigos klausimas net ir šio modelio kontekste išlieka aktualus. Vadovaujantis Turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos aprašo 9.2.2 p. įvardintu pirmu kriterijumi, norint sužinoti ar žala nėra neišvengiama, reikia išsiaiškinti ir vertinti, ar gydytojas atliko viską pagal atlikimo metu buvusį medicinos ir slaugos mokslo lygį ir gerąją medicinos praktikos patirtį. Taigi, šis kriterijus yra labai panašus į gydytojų profesinio rūpestingumo vertinimą civilinėje atsakomybėje. Antrasis kriterijus primena vadinamą „kiaušinio lukšto taisyklę“, kuri daugelyje valstybių yra pripažįstama kaip negalinti turėti įtakos atsakomybės taikymui. Todėl, darbo autorės vertinimu, šio kriterijaus įvardijimas kaip viena iš neišvengiamos

žalos sąlygų, kelia minčių dėl galimo rūpestingumo pareigos taikymo ateityje šiame kriterijuje įvardintose situacijose. Autorė taip pat daro išvadą, kad kol kas nėra vieningos žalos kompensavimo tvarkos, kadangi baudžiamosiose bylose gauti civiliniai ieškiniai bei bylos, iškeltos dėl sveikatos priežiūros įstaigų, kurios nemoka įmokų į žalos kompensavimo fondą, padarytos žalos vis dar sprendžiamos vadovaujantis CK, t. y. nustatinėjant civilinės atsakomybės sąlygas.

5. Advokato profesijai keliama aukšti kvalifikaciniai, etiniai ir profesinio elgesio reikalavimai seka iš advokato paskirties – teisingumo vykdymo. Advokatui, kaip verslininkui, kaltė yra būtina atsakomybės už padarytą žalą sąlyga, kaltė yra preziumuojama. Rūpestingumo pareigos elementas advokatų civilinėje atsakomybėje egzistuoja ne tik vertinant advokato kaltę, bet ir galimus neteisėtus veiksmus, kuriais buvo sukelta žala. Teismų praktikos trūkumas teisinių paslaugų teikimo srityje rodo, kad įrodyti advokato neteisėtus veiksmus yra pakankamai sudėtinga. Advokato, kaip profesionalo, rūpestingumo pareigos įrodinėjimo sudėtingumas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, dėl kurių yra atsisakoma ginti pažeistas teises. Sutartinės atsakomybės išskirtinumas pasireiškia galimybe sutartyse atsakomybę riboti, jei tai neprieštarauja įstatymo nuostatomis. Visgi ir šiuo atveju advokato, kaip profesionalo, rūpestingumo pareiga kitos šalies atžvilgiu turi būti išlaikyta, kadangi neatsakingai parengtos teisinių paslaugų sutarties sąlygos gali būti pripažintos nesąžiningomis ir pažeidžiančiomis vartotojo/kliento teises.

6. Teismai iš notaro kaip profesionalo reikalauja savo darbe dėti maksimalias pastangas ir pasitelkti visas priemones, neprieštaraujančias įstatymui, kad rinkoje būtų sumažinta neteisėtų sandorių rizika, todėl jo atsakomybės pagrindu gali būti mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimas, neatidumas ar klaida. Ir nors ne vienoje LAT nutartyje yra pažymima, kad notaro kaltė, net ir panaikinus jo patvirtintą dokumentą, negali būti suabsoliutinta, kadangi kiekvienu konkrečiu atveju reikia spręsti ar notaras atliko viską, ką panašiomis aplinkybėmis atlikti buvo būtina, teismų praktika rodo, kad, pavyzdžiui, parašų tikrumo nustatymo atveju notaro atsakomybė yra suabsoliutinama. Tą patvirtina ir vienoje iš LAT bylų pateikta teisėjo atskiroji nuomonė, kurioje teigiama, kad, pagal teismų praktiką, vien sandorio pripažinimo negaliojančiu faktas lemia notaro neteisėtus veiksmus ir atitinkamai notaro civilinę atsakomybę. Kadangi notaras teikia teisines, o ne ekspertines paslaugas, asmenų tapatybės nustatymo atveju, autorės nuomone, turėtų būti analizuojami tik notaro procedūriniai veiksmai, vertinant, ar notaras apskritai lygino parašus skirtinguose dokumentuose, ir, ar tai darydamas, laikėsi profesionalui priskiriamų atidumo ir rūpestingumo reikalavimų. Reikalavimas, kad notaras bet koku atveju privalo nustatyti

dokumento klastotę, reiškia, kad iš notaro reikalaujama to, kas neįmanoma. Todėl darbo autorė pritartų atskiroje nuomonėje teisėjo iškeltai minčiai, kad teismų praktikoje notarams taikomas rūpestingo elgesio standartas yra per aukštas. Savo nutartyse kasacinis teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad kilus menkiausiai abejonei dėl sandorio tinkamo įforminimo, notaras gali atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Tačiau, nors Notariato įstatymo 40 str. suteikia notarui atsisakymo atlikti notarinį veiksma galimybę, atsisakymas atlikti notarinį veiksma turi būti paremtas teisės aktais ir negali remtis vien tik subjektyviu notaro požiūriu. Todėl autorė pritartų dr. Varapnicko siūlymui keisti Notariato įstatymo 40 str., numatant aiškius pagrindus, kada notaras gali atsisakyti tvirtinti sandorį.

7. CK 6.263 str. kartu su 6.246 str. 1 dalimi įtvirtina generalinio delikto taisyklę, pagal kurią asmens kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. Tokiu atveju asmens neteisėti veiksmai ir kaltė atskirai nenustatinėjami, o vertinama ar asmens elgesys atitiko reikalingą profesionalo rūpestingumo standartą. Visgi, išnagrinėjus teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad kai kuriose bylose teismai, net taikydami generalinio delikto taisyklę, pabrėžia, kad turi būti nustatytos visos keturios civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys tarp žalos ir neteisėtų veiksmų ir kaltė.

8. Profesinės atsakomybės sąvoka Lietuvoje pradėta naudoti tik nuo 2000 metų, todėl teismų praktika šioje srityje dar tik formuojasi. Šia informacija galima remtis bandant pagrįsti kai kuriuos abejotinus ir dviprasmiškus šiame darbe analizuotus teismų sprendimus profesinės civilinės atsakomybės bylose. Nors atlikus analizę prieita išvados, kad Lietuvos teismai profesionalams taiko patį aukščiausią atidumo ir rūpestingumo pareigos standartą, reikia prisiminti, kad šis standartas turi atitikti *bonus pater familias* etaloną, pagal kurį profesionalo veiksmai yra vertinami ne pagal rūpestingo ir atidaus žmogaus, o pagal rūpestingo ir atidaus profesionalo adekvačioje situacijoje etaloną. Šio klausimo kontekste visgi norisi atkreipti dėmesį į tai, kad net kompetentingi, rūpestingi ir atidūs profesionalai gali skirtis savo profesine patirtimi, požiūriu į kai kuriuos medicinos pasiekimus, teorinėmis ir praktinėmis žiniomis ir pan. Net patyrusio profesionalo darbo patirtis absoliučiai kiekvienoje situacijoje neapsaugo nuo galimybės padaryti klaidą. Todėl, darbo autorės siūlymu, siekiant pagerinti šiame darbe iškeltų problemų sprendimą, turėtų būti parengtos visapusiškos profesinio rūpestingumo pareigos metodinės rekomendacijos, kuriomis savo sprendimų priėmimo procese galėtų naudotis ne tik teismai, bet ir patys profesionalai. Autorė tiki, kad panašios rekomendacijos ženkliai prisidėtų prie profesionalų teikiamų paslaugų efektyvinimo ir profesionalų klaidų bei galimų ieškinių jiems mažinimo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). TAR, VIII-1864.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (1992). *Lietuvos aidas*, 192-0.
5. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 63-1231.
6. Lietuvos Respublikos gydytojo praktikos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 102-2313.
7. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 102-2317.
8. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 50-1632.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 3 „Dėl turtinės ir neturtinės žalos, atsiradusios dėl paciento sveikatai padarytos žalos, atlyginimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 272.
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. TAR, 10280.
11. Lietuvos gydytojų sąjungos profesinės etikos kodeksas (2004) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://bioetika.lrv.lt/lt/etikos-kodeksai/lietuvos-gydytoju-sajungos-profesines-etikos-kodeksas/> [žiūrėta 2025 m. sausio 15 d].
12. Lietuvos notarų rūmų narių susirinkimo 2015 m. balandžio 11 d. nutarimas Nr.6 „Dėl Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodekso patvirtinimo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.notarurumai.lt/teises-aktai/9> [žiūrėta 2025 m. sausio 22 d].

Specialioji literatūra

13. Ahmed, R. (2021). The Standard of the Reasonable Person in Determining Negligence – Comparative Conclusions. *PER/PELJ* 2021 (24), <http://dx.doi.org/10.17159/17273781/2021/v24i0a8631>.
14. Baranauskas, E. (2003). Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai. *Jurisprudencija*, 37(29), 59-65.
15. Chapman, B. (1990). Controlling the Costs of Medical Malpractice: An Argument for Strict Hospital Liability. *Osgoode Hall Law Journal*, 28(3), 523-570.
16. Cooke, J. (1995). *Law of Tort*. London: Pitman.

17. Didžiulis, L. (2019). Notaro profesinio rūpestingumo pareiga nustatant asmenų tapatybę ir jos ribos. *Notariatas*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai 2019 (29).
18. Graaff, R. de (2020). *Concurrence in European Private Law*. Eleven International Publishing [interaktyvus], Universiteit Leiden the Netherlands. Prieiga per internetą: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2967576/view> [žiūrėta 2025 m. sausio 14 d].
19. Herring, J. (2006). *Medical Law and Ethics*. Oxford: Oxford University Press.
20. Ivanauskienė, E. (2016). Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencijos sprendimo būdai. *Jurisprudencija*, 22(2), 295-317, <https://doi.org/10.13165/JUR-15-22-2-06>.
21. Jena, A. B., Seabury, S., Lakdawalla, D. ir Chandra, A. (2011). Malpractice Risk According to Physician Specialty. *New England Journal of Medicine*, 365(7), 629-636.
22. Juškevičius, J. ir Rudzinskas, A. (2008). Civilinės atsakomybės už netinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą taikymo ypatumai Lietuvoje ir Italijoje. *Jurisprudencija*, 12(114), 73-81.
23. Oliphant, K. (2013). Medical Malpractice and Compensation: Comparative Observations. In: Oliphant, K. and Wright, R., W. (eds.) (2013) *Medical Malpractice and Compensation in Global Perspective*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH.
24. Perry, J. E. (2008). Thinking like a Professional. *Journal of Legal Education*, 58(2), 165.
25. Maccourt, D. and Bernstein, J. (2009). Medical Error Reduction and Tort Reform through Private, Contractually-based Quality Medicine Societies. *American Journal of Law and Medicine*, 35(4), 505-561.
26. Morkūnaitė, M. (2021). Pacientų patirtos žalos atlyginimo problematika. *Daktaro disertacija*. Vilnius, <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.165>.
27. Mikelėnas, V. (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji [6] knyga, Prievolių teisė. Pirmas [1] tomas*. Vilnius: Justitia.
28. Mikelėnas, V. (2019). Profesinės civilinės atsakomybės ypatumai. Iš: Mikalonienė, L., Mikelėnas, V., Varapnickas, T., Zemlytė, E. (2019) *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai.
29. Mizaras, V. (2007). Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Iš: Mizaras, V. (red.) *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia.

30. Panagiotou, A. (2018). Professional Standards, Clinical Guidelines and Medical Liability: A Chance for Significant Improvement in Determining the Standard of Care? *European Journal of Health Law*, 25(2), 157-176.
31. Sabnis, S. V. (2014). Taking Preventive Care to Avoid Legal-Malpractice Suits. *Professional Services Liability Litigation*. Academic Search Ultimate.
32. Selelionytė-Drukteinienė, S. (2013). Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos. Iš: Sagatys, G. (mokslinis red.) (2013) *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
33. Varapnickas, T. (2019). Kaltė. Iš: Mikalonienė, L., Mikelėnas, V., Varapnickas, T., Zemlytė, E. (2019) *Notarų civilinė atsakomybė*. Lietuvos notarų rūmai.
34. Weiler, P. C. (1993). The Case for No-Fault Medical Liability. *Maryland Law Review*, 52(4), 908-950.

Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

35. *Birutė Šiba v. Arūnas Devėnas* [ESTT], Nr. C-537/13, [2015-01-15]. ECLI:EU:C:2015:14.

Lietuvos teismų praktika

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 67-1628.
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 34-1620.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2024 m. sausio 24 d. nutarimas. TAR, 1136.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-584/1999.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1140/2001.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-1134/2002.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1156/2002.

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-127/2003.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-764/2003.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1180/2003.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-24/2004.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-371/2004.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-119/2005.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2008.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2010.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-215/2012.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-520/2012.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-642/2013.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-603-701/2015.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-292-686/2016
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390-687/2016.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250-687/2017.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-225-687/2017.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-276-378/2017
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-53-378/2018.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-210-969/2018.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-248/2018.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-611/2019.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. atskiroji nuomonė civilinėje byloje Nr. e3K-3-232-611/2019.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1075/2020.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-290-823/2020.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis priimtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-44-313/2021.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-168-421/2023.
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-350/2007.
75. Kauno apygardos teismo 2012 m. birželio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1284-230/2012.
76. Vilniaus apylinkės teismo 2017 m. vasario 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1828-734/2017.
77. Kauno apylinkės teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1944-454/2019.

Kiti šaltiniai

78. Lietuvos advokatūra. *2024 m. veiklos ataskaita* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.advokatura.lt/visuotinis-susirinkimas/> [žiūrėta 2025 m. sausio 20 d.].
79. Visuotinė lietuvių enciklopedija. *Hipokrato priesaika* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/hipokrato-priesaika/> [žiūrėta 2025 m. sausio 15 d.].

Profesinės civilinės atsakomybės prigimtis ir taikymo problematika

Reda Stankevičienė

Magistro darbe analizuojama profesinės civilinės atsakomybės prigimtys ir jos taikymo problematikos tema, kuri atskleidžiama per reikšmingus teisės aktus, doktriną ir Lietuvos teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus. Dėl plačios temos apimtys profesinės civilinės atsakomybės taikymo problematika yra atskleidžiama per rūpestingumo pareigos, kaip būtino kaltės ir neteisėtų veiksmų elemento profesinėje atsakomybėje, taikymą trijose daugiausiai profesionalumo reikalaujančiose profesijose: gydytojų, advokatų ir notarų, nors pati profesinė civilinė atsakomybė vien šiomis profesijomis neapsiriboja.

Darbe yra nagrinėjamos profesinės civilinės atsakomybės rūšys, atskleidžiami jų skirtumai bei probleminiai aspektai, supažindinama su atsakomybės taikymo ypatumais užsienio valstybėse ir Lietuvoje. Darbe nagrinėjamos profesinę civilinę atsakomybę Lietuvoje reglamentuojančios teisės normos, supažindinama su doktrina šia tema.

Darbo autorė analizuoja rūpestingumo pareigos ir rūpestingo, atidaus ir kvalifikuoto profesionalo elgesio standarto taikymo problemas Lietuvos teismų praktikoje, pasižyminčias dviprasmišku rūpestingumo pareigos ir profesinio elgesio standarto aiškinimu. Autorė padaro išvadą, kad Lietuvoje gydytojų, advokatų ir notarų profesijose taikomas labai aukštas profesionalo rūpestingo elgesio standartas. Visgi neprotingas šio standarto išaukštinimas, darbo autorės nuomone, nepriverčia profesionalų elgtis profesionaliau. Todėl išvadose darbo autorė kelia klausimą dėl visapusiškų profesinio rūpestingumo pareigos metodinių rekomendacijų parengimo, kuriomis savo sprendimų priėmimo procese galėtų naudotis ne tik teismai, bet ir patys profesionalai savo elgesiui vertinti

SUMMARY

The Nature of Professional Civil Liability and Problematics of its Application

Reda Stankevičienė

The master's thesis analyzes the nature of professional civil liability and problematics of its application, which are revealed through significant legal acts, doctrine and interpretations provided in the Lithuanian case law. Due to the broad scope of the topic, the issues of applying professional civil liability are revealed through the application of the duty of care as a necessary element of fault and unlawful acts in professional liability in the three professions that require the most professionalism: doctors, lawyers and notaries, although professional civil liability itself is not limited to these professions alone.

The thesis examines the types of professional civil liability, reveals their differences and problematic aspects, introduces with peculiarities of the application of liability in foreign countries and Lithuania. The thesis examines the legal norms regulating professional civil liability in Lithuania and introduces the doctrine on this topic.

The author of the work analyzes the problems of applying the duty of care and the standard of careful, attentive and qualified professional conduct in the Lithuanian case law, which are characterized by an ambiguous interpretation of the duty of care and the standard of professional conduct. The author concludes the professions of doctors, lawyers and notaries are subjects to a very high standard of professional care in Lithuania. However, the author believes, the unreasonable exaltation of this standard does not force professional to behave more professionally. Therefore, in the conclusions, the author of the work raises the question of the preparation of comprehensive methodological recommendations on the duty of professional care, which could be used not only by courts in their decision-making process, but also by professionals themselves to assess their own behavior